

Rechtskundig Weekblad

Vereniging zonder winstoogmerk

Verschijnt elke zondag

Abonnementsprijs : 1.000 fr. per jaar

Postrekening nr. 3185.22

Beheer en Redactie : Prof. Mr. Ridder René VICTOR, Britselei 40, 2000 Antwerpen

ASPEKTEN VAN HET OVERHEIDSBELEID INZAKE PRIJZEN

Inaugurale rede uitgesproken door Dr. Paul DE VROEDE naar aanleiding van zijn benoeming tot buitengewoon docent aan de Faculteit der Rechtsgeleerdheid van de Vrije Universiteit Brussel.

Inleiding.

1. Enkele jaren geleden schreef de gekende Franse jurist, René Savatier, het volgende : « Le droit s'édifie partout sur un donné économique et ce donné gouverne tellement sa construction qu'une sorte d'indivisibilité existe aujourd'hui, pour toutes les branches du droit, entre ce droit lui-même, et ce qu'il incorpore d'économie » ⁽¹⁾.

Deze economische onderbouw van het recht is geen recent verschijnsel.

Is het niet dezelfde Franse jurist die er ons attent op maakt dat het Burgerlijk Wetboek zich veel meer voordeed als het recht van het patrimonium dan als het recht der personen ⁽²⁾.

En J. Mertens de Wilmars vertolkt dezelfde gedachte wanneer hij schrijft : « Men wijst er ons gedurig op dat modern recht in hoofdzaak economisch recht is. Dat is waar, maar het is één van die bestendige waarheden die ook voor de Code Napoleon volkomen paste. Ik ken weinige zo typisch economische en bovendien zo vernuftige structuren als het vruchtgebruik ; het is een toonbeeld van articulatie van productiefactoren, maar het is een toonbeeld dat past in een agrarische samenleving ⁽³⁾.

Zelfs vandaag de dag, nadat meer dan 150 jaar aan het Burgerlijk Wetboek werd veranderd, blijven in dat Wetboek nog sporen van deze agrarische samenleving over.

Bij de opsomming van de voorwerpen die de eigenaar van een erf voor de dienst en de exploitatie van dat erf daarop geplaatst heeft en die aldus onroerend worden door bestemming, hecht art. 524 van het B.W. meer belang aan de aan het landbouwbedrijf verbonden dieren, aan het landbouwgereedschap, aan de aan de pachters gegeven zaden, aan de duiven van de duiventillen, aan de konijnen van de konijnenwaranden, aan de bijenkorven, aan de vissen van de vijvers, dan aan het gereedschap dat nodig is voor de exploitatie van smederijen, papierfabrieken en andere fabrieken ⁽⁴⁾.

2. De evolutie van agrarische naar industriële samenleving voltrekt zich in een klimaat van economische vrijheid : enerzijds de vrijheid van handel en nijverheid op het publiekrechtelijk vlak, anderzijds, de wilsautonomie en het consensualisme, de uitingen van de individuele vrijheid in het verbintenissenrecht van het Burgerlijk Wetboek, dat toch niets anders is dan de studie van de economische betrekkingen tussen de enkelingen ⁽⁵⁾.

Economische vrijheid ja, maar dan van meet af toch ook de mogelijke beperking door de wet.

De wet d'Allarde van 2 - 17 maart 1791 proklameert de vrijheid van handel en nijverheid ⁽⁶⁾ maar zij preciseert « que toute personne sera tenue de se conformer aux règlements de police qui sont ou pourront être faits ». En zo dit laatste zinsdeel nooit in België is ingevoerd, dan blijft de tussenkomstmogelijkheid van de wetgever toch gevrijwaard ⁽⁷⁾.

En reeds in 1810 zal de wetgever daarvan gebruik maken wanneer hij eerst de mijnbouw aan het vervullen van bepaalde voorwaarden onderwerpt ⁽⁸⁾ en vervolgens een regime van vergunning instelt voor de gevaarlijke, hinderlijke en ongezonde bedrijven ⁽⁹⁾.

En ook artikel 1134 van het B.W. dat het principe van de wilsautonomie op het vlak der verbintenissen bekrachtigt, kent van meet af in art. 6 een beperking : de privé overeenkomsten mogen niet strijdig zijn met de wetten die de openbare orde en de goede zeden aanbelangen.

3. De economische vrijheid evenzeer in haar uitdrukking van vrijheid van handel en van nijverheid als in haar uitdrukking van de wilsautonomie ging uit van het postulaat van de absolute gelijkheid der burgers. Het ging hier om een formele rechtsgelijkheid zonder enige reële inhoud ⁽¹⁰⁾.

Het was een formele vrijheid die Karl Marx terecht tegenover de reële stelde. Naarmate de industriële maatschappij evolueert, zal de wetgever op grond van overwegingen van sociale, economische, politieke, morele en

wetenschappelijke aard, tussenkomen om te trachten de formele rechtsgelijkheid naar een reële rechtsgelijkheid om te buigen ⁽¹¹⁾.

De vrijheid van handel en nijverheid wordt progressief ingekort. Na de mijnen, de hinderlijke, ongezonde en gevaarlijke bedrijven, het verzekeringswezen, de fabricage van en de handel in wapens, het spaar- en bankwezen, de voorbereiding van en de handel in farmaceutische producten; en de lijst wordt al maar langer vooral sinds ook in de sectoren van het ambacht, de kleine en middelgrote handel en de kleine nijverheid het uitoefenen van het beroep afhankelijk kan worden gemaakt van het vervullen van vestigingseisen.

Maar de wetgever heeft niet alleen de vrijheid van handel en van nijverheid aan beperkingen onderworpen, hij is ook tussengekomen in de uitgesproken privé-rechtelijke sfeer van het economisch leven. Op het contractueel vlak werd de vrije wilsuïting aan banden gelegd. Voorzeker het contract blijft de wet der partijen ⁽¹²⁾ maar het contract komt minder en minder vrij tot stand. Ook hier worden voorschriften opgelegd die naar de opvatting van de wetgever het algemeen belang moeten dienen.

Aldus is een einde gekomen aan een liberale economie die in de geschiedenis der mensen slechts een tussenpoos van een eeuw is geweest, « une brève coupure, un éclair dans la nuit des temps » zoals Ernest Teilhac het treffend heeft gezegd ⁽¹³⁾.

4. Het domein waar de overheid wellicht het sterkst de contractuele vrijheid heeft beperkt, is het domein van de prijzen.

Verschillende overwegingen liggen aan deze overheids-tussenkomst ten grondslag. Volgens Professor G. Eyskens heeft de economische politiek met de zgn. Keynesiaanse revolutie en de publikatie van de « General Theory » van Keynes in 1936 een vernieuwde grondslag gekregen.

Op min of meer stelselmatige wijze wordt in alle vooruitstrevende landen getracht volgende grote objectieven voor de macro-economische politiek te bereiken :

1° het verwezenlijken van een zo hoog mogelijk nationaal inkomen en bijgevolg van een maximale groei.

2° de billijke verdeling en herverdeling van het sociaal produkt.

3° de volledige tewerkstelling.

4° de stabilisatie van het algemeen prijsniveau met het oog op het behouden van de koopkracht.

5° het evenwicht in de internationale economische relaties en in de betalingsbalansen ⁽¹⁴⁾.

Meer produceren is het leitmotiv van ons maatschappelijk bestel; uit die verhoogde produktie ontstaan betere levensvoorwaarden in de mate dat elkeen over voldoende koopkracht beschikt om de verhoogde produktie aan te kunnen en aldus het bestedingspatroon te verruimen.

Er stelt zich dus in alle landen een probleem van behoud van de koopkracht, een opgave om de loon-prijzen-spiraal zoveel mogelijk te doorbreken.

Dat doorbreken is dan vooral nodig voor de minst begoeden in de maatschappij ⁽¹⁵⁾.

Prijstabilisatie is bovendien noodzakelijk voor het behoud van de competitiviteit van de nationale produktie bestemd voor uitvoer, voor het budgetair evenwicht, de muntstabiliteit enz... al aspecten waarop ik hier niet kan ingaan.

Het overheidsbeleid inzake prijzen.

5. Formeel is het Belgisch overheidsbeleid inzake prijzen gesteund op en gegroeid uit de Besluitwet van 22 januari 1945 ⁽¹⁶⁾ zijnde de Besluitwet betreffende de betoelging van de inbreuken op 's lands bevoorrading ⁽¹⁷⁾. Zeer vaak werd de mening vooropgesteld dat de wetgever van 1945 en vóór hem de wetgever van 1939 en 1944 die

de volmachtwetten uitvaardigde krachtens dewelke de Besluitwet van 22 januari 1945 werd getroffen, exclusief werd geleid door de vrees dat in een schaarste-economie de problemen van 's lands bevoorrading onoplosbaar zouden worden indien geen maatregelen inzake prijsbeheersing werden getroffen. Vandaar ook de mening dat voornoemde besluitwet slechts van toepassing kon zijn wanneer zich ravitailleringsproblemen stelden ⁽¹⁸⁾.

Amper enkele maanden geleden velde de Boetstraffelijke Rechtbank te Luik een vonnis waarin werd gezegd « attendu que l'arrêté-loi de 1945 et par voie de conséquence, l'arrêté ministériel de 1950 — dit laatste houdt verband met prijstekening — n'ont plus lieu d'être aujourd'hui, puisque la situation économique du pays est redevenue normale; que s'ils n'ont pas expressément été abrogés et sont donc théoriquement toujours en vigueur, il n'en reste pas moins qu'ils doivent être considérés comme étant tombés en désuétude, faute de motif social d'existence » ⁽¹⁹⁾.

De redenering van de Luikse rechtbank is in dubbel opzicht fout. Zelfs al zou de Besluitwet van 22 januari 1945 aanvankelijk slechts de bedoeling gehad hebben de prijzen te beheersen in de mate dat zulks voor 's lands bevoorrading onontbeerlijk was, zelfs dan nog is het zo dat, afwijkend van het initiale opzet deze besluitwet de hoeksteen van het gehele prijsbeleid in België is geworden en ver van in onbruik te zijn geraakt, meer dan ooit heeft bezwezen dat ze van toepassing bleef ⁽²⁰⁾.

Opvallend is het dat ook in Nederland het prijsbeleid gesteund blijft op de Prijsopdrivings- en Hamsterwet 1939 die hoewel tijdelijk van opzet eveneens langzamerhand de allure van een permanente wetgeving heeft gekregen ⁽²¹⁾.

6. Maar de vraag kan worden gesteld: had de reeds genoemde besluitwet alleen tot doel ravitailleringsproblemen in een schaarste-economie op te lossen? Deze vraag meen ik negatief te mogen beantwoorden. De doelstellingen waren inderdaad van meet af ruimer.

Het is de Raad van State die het eerst de aandacht heeft gevestigd op het feit dat de Besluitwet van 22 januari 1945 niet uitsluitend tot doel had het bestraffen der fraude inzake voedselvoorziening, maar in wezen de Minister machtigde tot het nemen van maatregelen om die economische activiteit te bevorderen welke naar zijn oordeel het best het algemeen welzijn dient ⁽²²⁾.

Nog duidelijker wordt het gesteld in een arrest van 13 maart 1953 waar de Raad van State onomwonden zegt dat de Besluitwet van 22 januari 1945 tot doel heeft het beïnvloeden van de economische activiteit in het algemeen ⁽²³⁾.

Treedt Prof. J. De Gavre deze mening bij in zijn noot onder het arrest n° 4633 van de Raad van State d.d. 21.10.55 ⁽²⁴⁾ dan laten de opzoekingen van G. Rombaut auditeur bij de Raad van State terzake m.i. geen twijfel meer bestaan. Uit het onderzoek van de volmachtwetten krachtens dewelke de Besluitwet van 22 januari 1945 werd genomen blijkt dat de eerste, de wet van 7 september 1939, het onderscheid maakte tussen het algemeen belang van de Belgische economie in haar geheel en 's lands bevoorrading in het bijzonder; zo weliswaar in de Besluitwet van 27 oktober 1939 en in de wijzigende Besluitwet van 11 mei 1940 weer exclusief de bevoorrading wordt vernoemd, dan verandert de toestand opnieuw met de Besluitwet van 30 augustus 1944 die als motivering inroept: de noodzakelijkheid de gehele economische activiteit van het land te controleren ⁽²⁵⁾.

Het Hof van Cassatie heeft eenzelfde stelling verdedigd in zijn arrest van 14 december 1959 ⁽²⁶⁾ en enkele maanden geleden onderstreepte de Raad van State andermaal de algemene draagwijdte van de wet van 7 september 1939 en meteen van de daarop steunende besluitwetten ⁽²⁷⁾.

Het zou voorzeker interessant zijn te onderzoeken welke de politieke, sociaal-economische, ja zelfs misschien filo-

sofische overwegingen zijn geweest die de wetgever van toon hebben aangezet een min of meer doorgevoerde controle op 's lands economie na te streven.

In het kader van deze les is het mij niet mogelijk dit inmiddels historisch geworden aspect uit te diepen.

7. De Besluitwet van 22 januari 1945 die in de loop der jaren achtmaal werd gewijzigd en/of aangevuld ⁽²⁸⁾ bepaalt dat alle goederen, grondstoffen, produkten en prestaties ⁽²⁹⁾ onderworpen zijn aan het regime van de normale prijs, soeverein te beoordelen door de Hoven en Rechtbanken.

Ze verleent aan de Minister van Economische Zaken het recht voor alle goederen, grondstoffen, produkten en prestaties maximum prijzen op te leggen en/of de winstmarges van elke verkoper of tussenpersoon vast te stellen.

Krachtens de wet van 23 december 1969 die de Besluitwet van 22 januari 1945 heeft aangevuld, kreeg de Minister het recht per bedrijfssector programma-akkoorden af te sluiten. De wet van 30 juli 1971 heeft hem bovendien het recht gegeven in bepaalde omstandigheden per onderneming individuele maximum verkoopprijzen op te leggen.

Het regime van de normale prijs.

8. Art. 1 § 2 van de Besluitwet van 22 januari 1945 bepaalt dat de Hoven en Rechtbanken soeverein oordelen over het normaal karakter der prijzen voor zover voor de bedoelde materies geen programma-overeenkomst of maximum prijs bestaat.

Zij houden hierbij ondermeer rekening met de exploitatiekosten van de handel of van de nijverheid zoals produkt-, fabricage-, bewerkings-, en vervoerkosten, met de verwezenlijkte winst en de markttoestand ⁽³⁰⁾.

Van al deze criteria heeft de rechtspraak er één als decisief weerhouden ⁽³¹⁾: de markttoestand. Hieronder wordt verstaan de prijs die normaal wordt toegepast door het geheel van handelaars die goederen van dezelfde aard verkopen ⁽³²⁾.

Is de marktprijs de katalogus- of de opgelegde prijs?

Ja, zou de overgrote meerderheid zich daaraan houden, neen zo de overgrote meerderheid op de katalogus- of op de opgelegde prijzen kortingen toestaat. In dat geval is de opgelegde prijs of de katalogusprijs de abnormale en de prijs verminderd met de korting de normale prijs ⁽³³⁾.

De normale prijs moet per produkt worden beoordeeld en niet per onderneming. Het overdreven karakter van een prijs wordt niet beïnvloed door het feit dat in eenzelfde onderneming ook goederen ver beneden de normale prijs worden verkocht ⁽³⁴⁾. De verwezenlijkte winst wordt niet als criterium voor de beoordeling van het normaal karakter van een prijs weerhouden ⁽³⁵⁾.

Ligt deze winst kennelijk hoog in bepaalde gevallen en voor zover natuurlijk de marktprijs niet wordt overschreden, dan is zulks het resultaat van het zakelijk inzicht, de werkkraft en het commercieel vernuft van de betrokken handelaar; deze persoonlijke inzet mag men niet bestraffen ⁽³⁶⁾.

Bij mijn weten werd slechts éénmaal de verwezenlijkte winst als criterium weerhouden om het abnormaal karakter van een prijs te bepalen. Het ging hier om de prijs die in een elegante inrichting voor een fles wijn werd aangerekend aan iemand « qui y cherchait un moment de détente en compagnie d'une serveuse qui lui paraît attirante » ⁽³⁷⁾. De genomen winst bedroeg in casu 900%.

Ook de exploitatiekosten worden niet als criterium weerhouden want zo men het normale karakter van een prijs per produkt moet beoordelen, dienen de exploitatiekosten te worden gezien over het geheel van de onderneming. Men kan ze niet analyseren in functie tot elk der verkochte koopwaren ⁽³⁸⁾.

De rechter bekent soms impliciet zijn verlegenheid om het begrip normale prijs te omschrijven en om het te toet-

sen aan het concrete geval dat hem wordt voorgelegd. Vandaar dat hij zich bedient bij de beoordeling van de normale prijs inzake elektrische huishoudelijke apparaten van de criteria vastgelegd in het Ministerieel Besluit van 15 januari 1964 dat in deze sektor maxima prijzen vaststelt, dan wanneer de ten laste gelegde feiten dateren van vóór het verschijnen van voornoemd besluit. ⁽³⁹⁾.

9. In de loop der jaren is het de Regering wel duidelijk geworden dat het regime van de normale prijs waarover de Hoven en Rechtbanken soeverein oordeelden een onvoldoend middel tot prijsbeheersing was.

In 1962 werd door de Ministers Spinoy en De Clerck een voorontwerp van wet inzake prijzen en zekere handelspraktijken uitgewerkt. Hier werd exclusief aan de Minister van Economische Zaken het recht gegeven te oordelen over het normaal karakter van een prijs. In het ontwerp dat op 5 juni 1964 werd neergelegd ⁽⁴⁰⁾ kwam de Regering evenwel terug tot de vroegere toestand d.w.z. de exclusieve beoordeling van het normaal karakter van de prijzen door de Hoven en Rechtbanken, mits de criteria vastgelegd in art. 1 van de Besluitwet van 22 januari 1945 normatief werden opgevat ⁽⁴¹⁾.

Het wetsontwerp Spinoy - De Clerck is nooit wet geworden. Zodoende werd het principe van de « normale prijs » soeverein te beoordelen door de Hoven en Rechtbanken tot vandaag de dag behouden ⁽⁴²⁾.

10. Men heeft de mening vooropgesteld dat het stelsel van de normale prijs, overgelaten aan de soevereine beoordeling van de Hoven en Rechtbanken in feite leidt tot een « gouvernement des juges ».

Zo deze conclusie nog al absoluut lijkt dan is het inderdaad juist dat de rechter een beslissing moet treffen die stoelt op economische overwegingen, overwegingen die een waarde-oordeel impliceren aangaande één of ander economisch stelsel. Is hij voorstander van het economisch liberalisme dan zal hij mits de marktprijs wordt geëerbiedigd gelijk welke winst aanvaarden want zij is de beloning van het zakelijk inzicht van de ondernemer. Is hij voorstander van een stelsel van geleide economie dan gaat hij elke winst die een bepaald niveau overschrijdt, verbieden.

Sommigen hebben zich de vraag gesteld: bestaat aldus niet het gevaar dat de rechter, wiens beslissing door een niet juridisch waarde-oordeel wordt bepaald, zich uiteindelijk in de plaats stelt van de wetgever want in laatste instantie wordt aan de rechter gevraagd welk economisch stelsel dient te worden aangekleefd ⁽⁴³⁾.

In deze kritiek zit een grond van waarheid maar deze kritiek is niet specifiek voor het begrip normale prijs en richt zich niet alleen tot de rechter. De rechter die moet oordelen of een film of een publikatie al dan niet strijdig is met de goede zeden velt eveneens een beslissing die steunt op een niet juridisch waarde-oordeel. Bovendien, gesteld dat het bepalen van de normale prijs overgelaten wordt aan een administratieve instantie of aan de Minister, dan zal men evenmin kunnen vermijden dat de beoordeling beïnvloed wordt, om niet te zeggen gedetermineerd door de politieke, ja zelfs levensbeschouwelijke overtuigingen van diegenen die de beslissing moeten treffen.

Naar mijn mening kan het systeem van de normale prijs, met een zeer beperkte doeltreffendheid trouwens, enig nut opleveren wanneer normatieve criteria worden vastgelegd aan de hand van dewelke de rechter het concrete geval dat aan zijn beoordeling wordt voorgelegd, verplicht moet toetsen. Zich exclusief steunen op de markttoestand zoals tot dusver gebeurde, lijkt ontoereikend, al was het maar omdat aldus te veel wordt verwacht van het marktordenend effect van de concurrentie.

Het stelsel van de normale prijs biedt evenwel niet de mogelijkheid om een doeltreffend prijsbeleid te voeren. Het kan hoogstens bepaalde uitwassen te keer gaan.

Het vaststellen van maximum prijzen en/of winstmarges.

11. Het zou onbegonnen werk zijn een opsomming te geven van alle regeringsinitiatieven op het vlak van de vaststelling van maxima prijzen en/of winstmarges voor goederen, grondstoffen, producten en prestaties⁽⁴⁴⁾. Dergelijke opsomming zou alleen de illustratie kunnen zijn van wat Georges Ripert in zijn *Aspects Juridiques du Capitalisme* schreef: « Il y a un contraste choquant entre la majesté de la loi tant vantée par les assemblées de la Révolution et la minutie des prescriptions légales en matière économique. Certaines énumérations légales ressemblent à l'inventaire d'une épicerie »⁽⁴⁵⁾.

Zeer uiteenlopende technieken werden voor de vaststelling van maxima prijzen en/of winstmarges aangewend. Vermelden wij het vaststellen van een in geldbedrag uitgedrukte maximum verkoopprijs aan verbruiker⁽⁴⁶⁾, het vaststellen van een in geldbedrag uitgedrukte maximum verkoopprijs aan de voortverkoper gecombineerd met maximum winstmarges toe te passen door de voortverkoper⁽⁴⁷⁾, het blokkeren van alle prijzen⁽⁴⁸⁾, het blokkeren van de prijzen per sector of per produkt⁽⁴⁹⁾, het vaststellen van de winstmarges van de kleinhandelaar⁽⁵⁰⁾, het vaststellen van de winstmarges van alle verdelers⁽⁵¹⁾, het vaststellen van maximumprijzen op alle niveaus mits het uitwerken van prijsstructuren⁽⁵²⁾, het verplicht homologeren van de prijzen⁽⁵³⁾, het blokkeren van de winstmarges van alle verdelers uitgedrukt hetzij in percentages⁽⁵⁴⁾, hetzij in absolute waarde⁽⁵⁵⁾. Het vaststellen van maximum prijzen of winstlimieten kan prijsverlagingen tot gevolg hebben⁽⁵⁶⁾. Prijsverlagingen kunnen ook als dusdanig worden opgelegd, meestal gebeurt zulks per produkt⁽⁵⁷⁾, uitzonderlijk zijn ze algemeen⁽⁵⁸⁾.

12. Maxima prijzen en winstlimieten werden soeverein door de Minister van Economische Zaken bepaald. In de praktijk heeft de Minister evenwel zeer vaak het advies ingewonnen van de Commissie tot Regeling der Prijzen die bij K.B. van 16 februari 1951⁽⁵⁹⁾ werd opgericht. Bedeelde Commissie die bij K.B. van 3 juni 1969 werd gereorganiseerd⁽⁶⁰⁾, heeft een consultatieve bevoegdheid betreffende alle vraagstukken die de prijzen en de levensduurte aanbelangen.

Sinds de wet van 30 juli 1971 is de Minister verplicht, alvorens een besluit inzake maxima prijzen of winstlimieten te treffen, het advies van de Commissie tot Regeling der Prijzen in te winnen⁽⁶¹⁾.

In zijn soevereine beoordeling mocht de Minister zelfs maxima prijzen of winstlimieten vaststellen die de producent of de verdeler verlies toebrechten.

Zulks deed zich o.m. voor in de sector der steenkolen. De Raad van State eerst⁽⁶²⁾ het Hof van Cassatie vervolgens⁽⁶³⁾ besloten tot de geldigheid van dergelijke maxima prijzen.

Prof. Dabin heeft dat « la loi d'airain de la prévalence du bien public » genoemd⁽⁶⁴⁾. In bepaalde gevallen werd het aldus opgelegde verlies door Staatssubsidies gedekt⁽⁶⁵⁾.

Was dus de bevoegdheid van de Minister inzake vaststelling van maxima prijzen de facto onbegrensd dan moesten deze maxima prijzen voor iedereen van toepassing zijn. Zo bevond het Hof van Beroep te Brussel de Ministeriële Besluiten van 28 juni 1961 en 18 juli 1962 houdende vaststelling van maxima prijzen der farmaceutische producten onwettelijk, omdat ze aan de Minister het recht gaven naar eigen goedgeunden individuele afwijkingen toe te staan⁽⁶⁶⁾.

Te vermelden is bovendien dat de maximum prijzen niet noodzakelijkerwijze voor het gehele grondgebied van het land moeten worden vastgesteld. Zo heeft o.m. het M.B. van 13 juli 1951 de grossiersprijzen voor steenkolen voor 7 gemeenten van het land vastgesteld⁽⁶⁷⁾.

13. Per 1 oktober 1971 bleven nog een vijftiental reglementeringen inzake vaststelling van maxima prijzen en/of winstlimieten in voege⁽⁶⁸⁾.

Er is dus wel een verminderde belangstelling vanwege de overheid voor deze vorm van prijsbeheersing.

Bij monde van de Minister van Economische Zaken heeft de Regering tijdens de bespreking van de wet op de economische reglementering en de prijzen er op gewezen dat het moeilijk is om maxima prijzen per sector vast te stellen omdat dank zij de produktie- en verkoopstechnieken van de jongste jaren een aanzienlijk aantal specifieke producten per onderneming op de markt zijn gebracht. Bij gebrek aan voldoende vergelijkingspunten is het vaststellen van prijzen of winstmarges per sector moeilijk, zo niet onmogelijk geworden⁽⁶⁹⁾. Het is ten dele op grond van deze overweging dat de Regering haar vraag heeft gefundeerd om geïndividualiseerde maximumprijzen te mogen vaststellen.

Het stelsel van de prijsverhogingsaangiften.

14. Op grond van art. 3 van de Besluitwet van 22 januari 1945 werd door het Ministerieel Besluit van 20 december 1950 een systeem van prijsverhogingsaangiften ingesteld.

Aanvankelijk was dit stelsel exclusief als informatie voor de Minister van Economische Zaken bedoeld. Vandaar dat de verplichting tot prijsverhogingsaangifte slechts woog op een dertigtal producten en dat men er vrede mee nam dat de prijsverhoging werd aangegeven desnoods de dag waarop ze in voege trad. Het Ministerieel Besluit van 20 december 1950 werd tienmaal gewijzigd⁽⁷⁰⁾ tot het door het Ministerieel Besluit van 9 oktober 1959 werd vervangen.

15. Het Ministerieel Besluit van 9 oktober 1959 breidde niet alleen de lijst der aan de prijsverhogingsaangifteverplichting onderworpen goederen en diensten gevoelig uit, het voerde tevens de verplichting in deze aangifte te doen ten laatste 21 dagen vóór men zich voornam de verhoging toe te passen. Het Ministerieel Besluit van 9 oktober 1959 werd tot 1 oktober 1971 zeventien maal gewijzigd⁽⁷¹⁾. Wij staan hier ongetwijfeld voor één der gevallen van « suractivité législative » waarover Prof. Henrion het had, sprekend over het Belgisch economisch recht⁽⁷²⁾.

16. Van het ogenblik dat het stelsel der prijsverhogingsaangiften zijn exclusief informatief karakter verloor en zich ontwikkelde tot een hinderlijk element in het economisch leven, werd de wettelijkheid van het Ministerieel Besluit van 9 oktober 1959 betwist. De grond van deze betwisting was niet nieuw en kan als volgt worden samengevat. Artikel 3, eerste lid van de Besluitwet van 22 januari 1945 heeft aan de Minister een bevoegdheid opgedragen die de volmachtwet van 7 september 1939 in de handen van de Koning had gelegd. Deze bepaling hield op uitwerking te hebben zodra de termijn voor de uitoefening van de aldus aan de Koning verleende buitengewone macht verstreken was⁽⁷³⁾.

In zijn arrest van 16 september⁽⁷⁴⁾ heeft het Hof van Cassatie duidelijk gesteld dat de Ministers, bedoeld in art. 3, al. 1 van de Besluitwet van 22 januari 1945 wel het recht hebben te zorgen voor de uitvoering van de maatregelen ter organisatie der economie die regelmatig werden genomen vóór 28 februari 1947, maar dat zij niet het recht hadden op grond van voornoemd artikel nieuwe maatregelen uit te vaardigen ter reglementering van de economie. De Raad van State had daar ook reeds op gewezen in zijn arrest van 21 oktober 1955⁽⁷⁵⁾.

Het Hof van Beroep te Brussel in zijn arrest van 6 oktober 1970⁽⁷⁶⁾ vertrekkend van deze vaststelling van het Hof van Cassatie, concludeert dat het Ministerieel Besluit van 9 oktober 1959 een uitvoeringsmaatregel is.

Aan de betwisting nopens de wettelijkheid van het M.B.

van 9 oktober 1959 werd door art. 1 van de wet van 30 juli 1971 een einde gesteld. In deze wet wordt de prijsverhogingsaangifte uitdrukkelijk vernoemd als maatregel die de Minister van Economische Zaken kan treffen voor de toepassing en de uitvoering van zijn prijsbeleid.

17. Sinds het Ministerieel Besluit van 2 september 1966, één der velen die het Ministerieel Besluit van 9 oktober 1959 heeft gewijzigd, geldt de prijsverhogingsaangifte voor de producenten en invoerders van alle produkten, goederen, grondstoffen enz... evenals voor de dienstverleners.

Voor de verdelers bestaat er dus geen verplichting van prijsverhogingsaangifte.

De termijn die moet verlopen tussen de aangifte en de toepassing van de prijsverhoging werd vaak gewijzigd. Door het Ministerieel Besluit van 6 november 1970 werd hij zelfs op 5 maand gebracht; sinds het Ministerieel Besluit van 5 april 1971 bedraagt deze termijn nog twee maand.

Gedurende deze termijn mag de aangegeven prijsverhoging niet worden toegepast tenzij de Minister van Economische Zaken vóór het verstrijken van de gestelde termijn zijn akkoord zou hebben gegeven.

Eens de gestelde termijn verstreken mocht de verhoging worden toegepast, trots het eventueel negatief advies van de Minister.

Aanvankelijk bestonden op het niet naleven van deze prijsverhogingsaangifte alleen de straffen voorzien door de Besluitwet van 22 januari 1945. In de praktijk is daar echter weinig van terechtgekomen, zodoende deed het zich vaak voor dat prijsverhogingen reeds werden toegepast alvorens ze waren aangegeven of alvorens de gestelde wachttijd was verstreken.

Het Ministerieel Besluit van 21 oktober 1968 heeft aan deze toestand ten dele verholpen: indien de onderneming haar prijzen reeds heeft verhoogd alvorens de verhoging aan te geven of ze toepast alvorens de voorziene wachttijd is verstreken, worden haar prijzen gedurende 6 maand, te beginnen van de aangifte, geblokkeerd op het aan de aangegeven verhoging voorafgaand peil⁽⁷⁷⁾. Deze maatregel werd door het Ministerieel Besluit van 22 september 1969 dan weer gemilderd⁽⁷⁸⁾.

18. Van lieverlede is het systeem der prijsverhogingsaangiften de belangrijkste faktor geworden in het overheidsbeleid inzake prijzen.

Los van de informatieve waarde van de aangifte kreeg de Minister door het opleggen van een wachttijd de mogelijkheid de stijgingstendenzen van het prijsniveau tijdelijk te remmen. Het is een tijdelijk remmen dat hinderlijk en vertragend werkt.

De verplichting de voorgenomen prijsverhogingen aan te geven is tevens een spoorslag geweest voor het overleg tussen het Ministerie van Economische Zaken en het bedrijfsleven. Het lijkt mij niet overdreven te beweren dat de idee der programma-akkoorden hieruit ten dele is ontstaan.

Het systeem heeft bovendien geleid tot een individualisering van het prijsbeleid⁽⁷⁹⁾. Zo enerzijds deze individualisering wellicht meer begrip heeft bijgebracht voor de uiterste diversiteit van onze economie dan kan men anderzijds toch de vrees opperen dat zij de makro-economische aspecten van het prijsbeleid op het achterplan zal duwen.

19. Over 't algemeen werden de verplichtingen opgelegd inzake maximum prijzen, winstmarges of prijsverhogingsaangiften vrij behoorlijk nageleefd. De houding van de rechterlijke macht tegenover de overtredingen terzake baart aan de Regering wel enkele zorgen.

Luidens een verklaring van de Minister van Economische Zaken op 28 mei 1971 werden sinds het begin van 1971 door de ambtenaren van de Algemene Economische Inspectie ingevolge overtredingen in verband met de prijzen 965 Pro Justitia's opgesteld en aan de Procureur des Ko-

nings overgemaakt. Dit aantal is ongeveer vijfmaal zo hoog als dat van de processen-verbaal die in de voorgaande jaren tijdens dezelfde periode werden opgesteld.

Op 200 vastgestelde overtredingen worden er 143 geregeld bij wijze van minnelijke schikking, terwijl 40 zonder gevolg geseponeerd worden. Zeventien leiden tot een vonnis waarvan twee vrijspraken; de door de rechter opgelegde geldboeten bedragen over het algemeen 200 Fr. Wat de minnelijke schikkingen betreft zijn zeer grote verschillen merkbaar gaande van 500 tot 10.000 Fr. en meer⁽⁸⁰⁾.

Om de voorwaarden waarin de regeling inzake minnelijke schikking toegepast moet worden, eenvormig te maken en de beteugelingskracht ervan te versterken heeft de wet van 30 juli 1971 bestuurlijke ambtenaren die onder het rechtstreeks hiërarchisch gezag van de Minister van Economische Zaken staan er toe gemachtigd de rechtspleging inzake minnelijke schikking toe te passen volgens door de Koning vast te stellen normen⁽⁸¹⁾.

Programma-overeenkomsten.

20. Krachtens art. 1 van de wet van 23 december 1969 die de Besluitwet van 22 januari 1945 heeft aangevuld, kan de Minister van Economische Zaken programma-overeenkomsten afsluiten met individuele of gegroepeerde ondernemingen die, met name op het vlak van de toegepaste prijzen, verplichtingen inhouden.

Deze overeenkomsten bevatten een clause waarbij, in geval van niet-uitvoering het betalen van een vergoeding wordt voorzien.

Trots de benaming programma-overeenkomst, benaming die kennelijk uit het Franse recht werd overgenomen, staat het wel vast, mede door haar invoeging in de prijsbepalingen van de Besluitwet van 22 januari 1945, dat de programma-overeenkomst een nieuw instrument is ter beschikking gesteld van de uitvoerende macht voor het voeren van een prijsbeleid. Zo het hier gaat om een contractueel procédé tot het bepalen van het prijspeil, dan staat het buiten kijf dat hierdoor het prijsbeleid niet tot een privaatrechtelijke materie wordt herleid⁽⁸²⁾.

De zakenwereld heeft totdusver slechts matig gereageerd op deze mogelijkheid tot overleg met de overheid.

Einde juni 1971 waren vijf programma-akkoorden afgesloten. Zij betreffen het ingevoerde hout, de chocolade, het brood, de elektrisch-huishoudelijke apparaten en de non ferro-metalen⁽⁸³⁾.

Zulks kan verwondering baren als men denkt dat de ondernemingen die een programma-overeenkomst ondertekenen aan het stelsel van de maxima prijzen worden onttrokken; in de sector waar geen maximumprijs werd vastgesteld worden de ondertekenende ondernemingen vrijgesteld van de prijsverhogingsaangiften. Zoals Prof. Van Gerven het opmerkt wordt de betrokken onderneming of groep van ondernemingen door het sluiten van een programma-overeenkomst onttrokken aan het gereguleerde prijzenstelsel en daarentegen gebracht onder een vrij met de overheid overeengekomen prijssysteem⁽⁸⁴⁾.

Te vermelden is eveneens dat de Minister voor het wel-slagen van het programma-akkoord in de sector der elektrisch-huishoudelijke apparaten een drukingsmiddel heeft aangewend. Bij Ministerieel Besluit van 26 mei 1971 in twijfelachtige voorwaarden verlengd bij M.B. van 28 september 1971, werden de winstmarges in deze sector zo besnoeid dat slechts weinige ondernemingen in deze omstandigheden leefbaar zouden kunnen blijven. De Minister hoopt dat aldus het aantal toetredingen tot het programma-akkoord zeer hoog zal zijn vooral omdat bedoeld akkoord vrij soepel is wat de vaststelling en de evolutie der verkoop-prijzen van de fabrikanten en de invoerders betreft; op het detailvlak bestaat de vrijheid inzake winstmarges maar de fabrikanten of de invoerders mogen geen vast-

gestelde en/of aanbevolen verkoopprijzen aan de verbruiker opleggen.

Het stelsel der geïndividualiseerde maxima prijzen.

21. De wet van 30 juli 1971 heeft de individualisering van het prijsbeleid op de spits gedreven. Inderdaad, de Minister van Economische Zaken heeft nu de bevoegdheid om een onderneming die een prijsverhogingsaangifte doet tot een bepaald marktgedrag te dwingen door het opleggen, voor een termijn van ten hoogste zes maanden, van een maximum prijs met individuele werking ⁽⁸⁶⁾.

Tot het uitvoerdigen van een zodanig prijsbesluit kan slechts worden overgegaan wanneer volgende beperkende voorwaarden vervuld zijn :

a) een prijsverhogingsaangifte moet worden ingediend (art. 1)

b) deze aangifte moet worden ingediend door een enkele onderneming of individueel door verscheidene ondernemingen die slechts een beperkt gedeelte van de markt vertegenwoordigen (ibidem) ⁽⁸⁶⁾.

c) het instrument van het prijsbesluit met individuele werking zal slechts worden gebruikt « ten opzichte van de individuele prijsverhogingen waarvan de belangrijkheid en de terugslag het algemeen prijsniveau in het gedrang zouden kunnen brengen » ⁽⁸⁷⁾.

d) de Minister kan slechts van deze bevoegdheid gebruik maken wanneer de traditionele middelen van overleg (bv. een programma-akkoord) of van vaststelling van prijzen per sector blijken niet te kunnen worden aangewend ⁽⁸⁸⁾.

22. Voor het bepalen van een geïndividualiseerde maximum prijs moet de Minister van Economische Zaken de Commissie tot Regeling der Prijzen raadplegen, (zoals zulks eveneens het geval is voor het bepalen van maxima prijzen en/of winstlimieten per sector of per produkt).

De modaliteiten voor de raadpleging van voornoemde Commissie werden vastgelegd in het Koninklijk Besluit van 13 augustus 1971.

Binnen de dertig dagen moet de Commissie advies uitbrengen ⁽⁸⁹⁾. Dit advies moet betrekking hebben op :

1° de opportuniteit hetzij een geïndividualiseerde maximum prijs voor de betrokken onderneming of ondernemingen vast te stellen, hetzij een maximum prijs voor het ganse grondgebied van het Rijk of voor bepaalde gedeelten ervan.

2° het percentage of het bedrag van de toe te passen prijsstijging.

3° de economische verantwoording van dat percentage of dat bedrag, bij verwijzing naar vergelijkbare ondernemingen.

4° de duur van de beslissing waarbij een geïndividualiseerde maximum prijs zou kunnen vastgesteld worden.

Van de adviezen van de Commissie tot Regeling der Prijzen moet melding gemaakt worden in elke beslissing die door de Minister van Economische Zaken wordt genomen om maxima prijzen of winstperken vast te stellen.

23. Indien de maxima prijzen evenzeer de sectoriële of individuele of winstlimieten niet worden nageleefd, en voor zover de overtreder weigert de onderrichtingen op te volgen van de door de Minister aangestelde ambtenaar of ambte, kan de Minister na een bij aangetekend schrijven genotifieerde aanmaning de tijdelijke sluiting van de inrichting van de overtreder bevelen. Vooraf zal de beroepsvereniging van de betrokken onderneming op de hoogte worden gesteld. Verwacht wordt dat de beroepsgroepering bemiddelend zal optreden ⁽⁹⁰⁾.

De duur van deze sluiting mag niet meer dan vijf dagen bedragen. Tegen deze beslissing kan de overtreder beroep instellen bij de Raadkamer van de Correctionele Recht-

bank ⁽⁹¹⁾, in het rechtsgebied waarvan zijn woonplaats of de zetel van zijn onderneming gevestigd is.

Hiertoe beschikt hij over 5 dagen volgend op de notifikatie van de Minister.

Dit beroep werkt opschortend.

De Raadkamer doet uitspraak in laatste instantie binnen de 8 dagen na de datum van het indienen van het verzoekschrift. In de beschikking stelt de Raadkamer vast of de beslissing van de Minister in de vormen en onder de voorgeschreven voorwaarden werd genomen en of de feiten van die aard zijn dat zij een overtreding kunnen uitmaken.

De beslissing van de Minister is onmiddellijk uitvoerbaar, bij ontstentenis van beroep of bij ontstentenis van een beschikking van de Raadkamer binnen de termijn van 8 dagen, die de beslissing van de Minister vernietigt ⁽⁹²⁾.

Enkele kritische bemerkingen bij het systeem georganiseerd door de wet van 30 juli 1971.

24. De Minister van Economische Zaken heeft verklaard dat hij een werkelijk en doeltreffend prijsbeleid wil voeren. Hij moet beschikken over de macht om maximum prijzen per onderneming vast te stellen wanneer deze voornemens zijn afzonderlijk tot onverantwoorde prijsverhogingen over te gaan. Ten grondslag van het optreden van de Minister ligt dus de vaststelling : er wordt gepoogd onverantwoorde prijsverhogingen toe te passen.

Verondertellen wij dat de Minister in een bepaald geval een geïndividualiseerde maximum prijs vaststelt voor een periode van zes maand. Wat gebeurt na het verstrijken van deze periode ? Op deze vraag (gesteld tijdens de bespreking in de Senaatscommissie) heeft de Minister geantwoord dat de betrokken onderneming na het verstrijken van de termijn van 6 maand de prijs vrijelijk mag verhogen binnen de grenzen van de oorspronkelijke aangifte van prijsverhoging.

De geïndividualiseerde maximum prijs komt dus neer op een tijdelijke prijsblokkering waarbij het element onverantwoorde prijsverhoging in feite niet ernstig wordt opgenomen, vermits het verstrijken van een periode van zes maand volstaat om een prijs die aanvankelijk als onverantwoord wordt bestempeld, te aanvaarden ⁽⁹³⁾.

De articulatie van de verschillende termijnen voorzien in de wet schijnt m.i. niet voldoende bestudeerd. Het vertrekpunt is de prijsverhogingsaangifte.

De Minister beschikt over twee maand ⁽⁹⁴⁾ om deze aangifte te onderzoeken, om het advies van de Commissie tot Regeling van de Prijzen in te winnen — en deze Commissie beschikt over 30 dagen om haar advies uit te brengen — om vervolgens het besluit tot individuele maximum prijs te treffen en dit besluit te laten verschijnen in het Staatsblad ⁽⁹⁵⁾.

Het zal wel vlug blijken dat de termijn van twee maanden te kort is. Hier schuilt dan het gevaar dat door de verlenging van de termijn van aangifte, een verlenging waarover de Minister soeverein beslist, de draagwijdte van de wet sterk zou worden gewijzigd.

Voor het vaststellen van de individuele maximum prijs moet de Minister uitgaan niet alleen van de werkelijke exploitatiebestanddelen van de betrokken onderneming maar ook van de bestanddelen welke alle ondernemingen van eenzelfde sector gemeen zijn. De bedoeling is dus elke behandelingsdispariteit te vermijden. Men stelt vast dat het criterium exploitatievoorwaarden dat voorkomt als mogelijk beoordelingselement van de normale prijs maar dat er nooit werd weerhouden, hier officieel wordt ingeschakeld.

Of dit criterium meer bruikbaar zal zijn bij de beoordeling op administratief vlak dan bij de beoordeling op g rechtelijk vlak blijft een open vraag te meer daar de geïndividualiseerde maximum prijs niet alleen per onderne-

ming maar in veel gevallen per artikel, misschien zelfs per type van artikel zal moeten bepaald worden.

De tijdelijke sluiting voorzien door art. 2 van de wet is geen straf maar wel een administratieve maatregel ⁽⁹⁶⁾.

Als dusdanig is het geen innovatie in het Belgisch economisch recht ⁽⁹⁷⁾.

Een zekere verbazing verwekt het feit dat de wettekst spreekt over de sluiting van de inrichting dan wanneer tijdens alle besprekingen steeds over het sluiten van de onderneming werd gehandeld.

Ook al bestaat er in het Belgisch recht geen juridische bepaling noch van de onderneming, noch van de inrichting toch zal men wel akkoord gaan dat de inrichting een deel is van de onderneming en niet de gehele onderneming ⁽⁹⁸⁾.

Mogelijk zit hier wel een haard voor betwisting ⁽⁹⁹⁾.

De Raadkamer spreekt zich nooit ten gronde uit. Luidens de verklaringen gegeven door de Minister en door de verslaggevers in de bevoegde commissie van Kamer en Senaat zal ook in de haar hier toebedeelde bevoegdheid de Raadkamer zich niet met de grond van het probleem inlaten ⁽¹⁰⁰⁾. Het komt mij nochtans voor dat het zeer moeilijk zal zijn voor de Raadkamer, in de haar voorgelegde gevallen een beschikking te treffen die niet, al was het maar zijdelings, de grond van het probleem zou aansnijden. Over de menigvuldige aspecten van deze problematiek zal ik hier niet verder ingaan ⁽¹⁰¹⁾.

Tegen de beslissing van de Minister bestaat een verhaalmogelijkheid vóór de Raad van State. De vrees dat hier een gevaar van tegenstrijdige rechtspraak zou ontstaan is niet denkbeeldig, als men overweegt dat een beroep bij de Raad van State nog kan worden ingediend nadat de Raadkamer zich reeds heeft uitgesproken ⁽¹⁰²⁾.

Algemene Slotbeschouwingen.

25. Samenvattend steunt het Belgisch overheidsbeleid inzake prijzen, een beleid dat niet als een tijdelijk verschijnsel mag worden beschouwd, op de mogelijkheid per sektor of per produkt of per onderneming maxima prijzen vast te stellen, om winstlimieten te bepalen per sektor of per produkt en om programmacontracten of te sluiten.

Bovendien kan de overheid op de prijzen inwerken vooral langs het systeem van de prijsverhogingsaan giften en in zeer geringe mate langs het regime van de normale prijs om.

Uitgaande van de verklaring van de Minister van Economische Zaken: de regering wil de prijsstabilisatie als morele norm van het economisch en sociaal leven bevorderen ⁽¹⁰³⁾ wens ik tot slot van deze inaugurale les op bondige wijze te onderzoeken of de bestaande rechtsmiddelen de overheid in dit land in staat stellen de beoogde prijsstabilisatie te bewerkstelligen.

26. Vooreerst dient het begrip prijsstabilisatie te worden gerelativeerd.

Alle economen zijn het er over eens dat de politiek van economische expansie en van volledige tewerkstelling normaal leidt tot een klimaat van prijsstijging. Zij staan hoe langer hoe meer sceptisch t.o.v. de mogelijkheid van een volledige prijsstabilisatie en beschouwen een lichte inflatie van 1% per jaar als onvermijdelijk. De beperkte inflatiebeweging stimuleert trouwens de economische activiteit ⁽¹⁰⁴⁾. Is dus een lichte prijsstijging onafwendbaar dan dient bovendien en vooral rekening te worden gehouden met de belangrijke beperkingen opgelegd aan het overheidsbeleid inzake prijzen.

27. Er is vooreerst een beslissingsbeperking ratione materiae. Voor enkele niet onbelangrijke sectoren heeft de Belgische regering haar bevoegdheid inzake prijsbepaling aan supranationale instanties overgedragen. Zulks is het geval voor steenkolen, ijzererts, ruw ijzer, half fabriekaten

van ijzer, voor gewoon en speciaal staal, alle grondstoffen en goederen waarvan de prijzen op voorstel van de Commissie der Europese Gemeenschappen door de Raad der Ministers der Gemeenschap bepaald worden ⁽¹⁰⁵⁾.

Van hun kant voorzien de artikelen 38 tot en met 44 van het Verdrag houdende instelling van de Europese Economische Gemeenschap niet alleen dat de prijzen der landbouwprodukten door de communautaire instellingen zullen bepaald worden, maar bovendien dat de Commissie der Europese Gemeenschappen zich zal inspannen redelijke prijzen bij levering aan de verbruiker te verzekeren en dat betekent niet noodzakelijkerwijze de laagste prijzen ⁽¹⁰⁶⁾.

In La Gauche et la Société Industrielle zegt Prof. Simonet dat de landbouwpolitiek van de E.E.G. een vorm van institutionalisering van de inflatie is ⁽¹⁰⁷⁾. Ook de Minister van Economische Zaken heeft de beslissingen van de E.E.G. inzake landbouwprodukten al factor van prijsstijging aangemerkt ⁽¹⁰⁸⁾.

In het Verdrag houdende oprichting van de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie (25 maart 1957) komen eveneens beschikkingen voor inzake de prijzen o.m. van de bijzondere splijtstoffen zoals plutonium 239, Uranium 233, uranium verrijkt in de isotopen 235 of 233. Principieel moeten de prijzen van deze stoffen tot standkomen door afweging tegen elkaar van vraag en aanbod. Op deze regel mogen de Staten geen inbreuk maken door middel van hun nationale regelingen. De Raad van Ministers kan met eenparigheid van stemmen op voorstel van de Commissie in deze materies prijzen vaststellen ⁽¹⁰⁹⁾.

Voorzeker betekent zulks niet dat de Belgische Regering elke prijsregelende bevoegdheid terzake zou verloren hebben. Zij heeft ze evenwel op het niveau van de producent verloren ⁽¹¹⁰⁾, zodoende wordt de mogelijkheid tot ingrijpen beperkt tot het drukken van de winstmarges der verdelers.

Een andere beperking is van territoriale aard. Ongeveer de helft der produkten ⁽¹¹¹⁾ die in België worden verkocht, worden ingevoerd uit het buitenland.

De kostprijs van de buitenlandse producent is een gegeven waarop de Belgische regering niet kan inwerken.

Ook daar zal haar tussenkomst zich moeten beperken tot het eventueel drukken van de winstmarges der distributie.

28. Het is dus uiteindelijk op het eerder beperkt terrein van de nationale produktie dat de regering haar machtigste wapen zal kunnen hanteren.

Ook hier is met beperkingen rekening te houden.

Op de prijzen van grondstoffen van buitenlandse herkomst kan niet worden ingewerkt.

In het raam der sociale programmatie-akkoorden afgesloten in de paritaire comité's kennen de lonen een periodisch groeiritme los van de aanpassingen die resulteren uit de stijging van de index der consumptieprijzen.

Wanneer men dan nog overweegt dat de prijsstijgingen in de vijf sectoren waar programmatie-akkoorden werden afgesloten, zij het dan ook onder toezicht van de Commissie tot Regeling der Prijzen ⁽¹¹²⁾ vooraf worden geprogrammeerd, wanneer men tenslotte rekening houdt met het feit dat de verdelers die niet produceren en/of invoeren hun winstmarges mogen behouden ⁽¹¹³⁾ tenzij maxima prijzen per sektor of winstlimieten werden vastgesteld, dan komt men tot de conclusie dat het aktieveld waar de overheid zich nog kan laten gelden niet zeer ruim is.

Men moet geen econoom zijn om te weten dat een prijs het resultaat is van diverse factoren als daar zijn grondstoffen inclusief energie, lonen, algemene onkosten en winst. Tal van kostprijs-elementen veranderen op een autonome of quasi autonome manier ten opzichte van de onderneming. A fortiori zullen zij ook aan de overheidsingreep ontsnappen. Uiteindelijk zal het overheidsbeleid op het vlak van de nationale produktie vooral op de winst kunnen inwerken.

29. De efficiëntie van het ingrijpen op dat vlak zal afhangen én van de informatie over de prijsstructuren én van de praktische mogelijkheden om tot een prijsbepaling over te gaan vooral nu de regering haar toevlucht schijnt te zoeken in een individualisering der te behandelen gevallen.

Wat de informatie betreft heeft de regering zich in de wet van 30 juli 1971 het recht voorbehouden normen vast te leggen waaraan de boekhouding van de ondernemingen moet beantwoorden.

Maar dat recht werd haar niet gereserveerd voor alle ondernemingen.

De kleine en middelgrote ondernemingen worden expressis verbis van deze eventuele verplichting ontslagen en dat betekent meteen dat naar alle waarschijnlijkheid de boekhoudingsnormen alleen zullen kunnen worden opgelegd aan ondernemingen die meer dan 100 personeelsleden te werk stellen⁽¹¹⁴⁾.

Los van deze evidente beperkingen, wens ik dan nog even aan te stippen dat sommigen betwijfelen of er wel degelijk een relatie bestaat tussen boekhouding en prijsstructuur⁽¹¹⁵⁾. En als men bedenkt dat de tijd die gelegen is tussen de aanvankelijke opzoekingen en de fabricage van een produkt almaar langer wordt⁽¹¹⁶⁾ dan is men wel geneigd deze mening bij te treden.

30. Het is bovendien praktisch niet in te denken dat de regering zou overgaan tot een prijsbepaling van ieder produkt of dienst. Eenerzijds kan m.i. een prijsbepaling door de overheid alleen geconcipieerd worden in het kader van een door de overheid nauwkeurig uitgestippeld productieplan met een beperkte waaier van produkten. De steeds maar groter wordende diversifikatie van de productie gaat precies de andere richting uit.

Anderzijds dient te worden onderstreept dat het prijzenbeleid een deel is van de economische politiek van een regering en dat het zijn plaats heeft in het bestaande economisch bestel.

Ons economisch stelsel is onder toevallige omstandigheden, onder de druk van de gebeurtenissen gegroeid, waarbij de ideologische motieven zich eerder zwak op de achtergrond hebben afgetekend. Een geleide economie is het voorzeker niet, hoogstens een gerichte economie, in bepaalde opzichten zelfs een ongecontroleerde economie⁽¹¹⁷⁾. Prof. Henrion schetst treffend het compromis karakter van ons economisch stelsel in zijn uitspraak « l'on veut combiner les ressorts psychologiques de l'économie libérale avec des mécanismes conducteurs de plus en plus nombreux »⁽¹¹⁸⁾.

Zo men deze background voor ogen houdt, zal het duidelijk worden dat de Regering in haar prijzenbeleid niet verder zal gaan dan zij het doet in algemeen economisch opzicht. Behoudens een totale ommekeer in de economische concepties van de overheid kan het niet anders of het regeringsbeleid inzake prijzen zal zich moeten beperken tot het uitoefenen van een remmende invloed op de tendenzen tot prijsstijging.

31. Elke regering rekent zulks tot haar taak, vandaar dat alle regeringen niet alleen in België maar ook in praktisch alle landen van West-Europa de noodzakelijkheid van een prijzenbeleid hebben erkend.

Hierbij valt dan op dat het inzake prijzenbeleid gaat zoals in sommige landen inzake nationaliteit⁽¹¹⁹⁾.

Doorheen de wisselende politieke constellaties blijven de economische imperatieven hun rechten opeisen en zo bouwt de ene regering voort op wat haar voorganger heeft tot stand gebracht. Misschien kan men hierin het zoveelste bewijs zien van de schemering der ideologieën waarover Raymond Aron het had in zijn *Essai sur les Libertés*⁽¹²⁰⁾.

Dat inmiddels de overheid het in België niet slechter heeft gedaan dan elders blijkt uit de vergelijkende cijfers

van de stijging van het indexcijfer der consumptieprijzen in enkele landen van Europa en van Amerika⁽¹²¹⁾.

Het overheidsbeleid inzake prijzen is niet een toevallige aangelegenheid ingegeven door bijzondere omstandigheden zoals herstel na bezetting, oorlog of oorlogsgevaar. Het is net zoals de andere economische reglementeringen een beleid met blijvend karakter dat zijn ratio legis vindt in de wil van de wetgever om het economisch proces een bepaalde richting te geven.

De jurist anno 1971 kan het overheidsbeleid inzake prijzen noch de economische reglementeringen in het algemeen negeren; hij is verplicht deze reglementeringen in zijn denk- en belangstellingspatroon op te nemen en overeenkomstig daarnaar te handelen.

Ik wil deze inaugurale rede niet beëindigen zonder een beknopt doch diepgemeend woord van erkentelijkheid te richten tot diegenen dank zij wie ik dit cathedra mocht betreden.

Mijnheer de Rector en Heren leden van de Raad van Beheer,

dat ik aan de Vrije Universiteit te Brussel mocht worden benoemd is voor mij een bron van intense vreugde niet alleen omdat ik in deze universiteit mijn opleiding heb gekregen maar tevens omdat ik aldus in de gelegenheid word gesteld mee te werken aan de verspreiding van een Nederlandstalig universitair onderwijs geschoeid op vrijzinnige basis.

Zeergeachte Heer Decaan en Geachte Collega's van de Faculteit der Rechtsgeleerdheid, ik dank U voor het vertrouwen dat U in mij heeft gesteld. Ik hoop dat ik zal kunnen bijdragen tot het verrijken van de reeds rijke traditie van onze Faculteit. In ieder geval kan ik er U de verzekering van geven dat U op mijn algehele toewijding bij het verrichten van mijn taak, mag rekenen.

Beste Vrienden, ik dank U voor uwe talrijke en sympathieke aanwezigheid die ik ten eerste op prijs heb gesteld.

Mijn slotwoord richt ik tot U, beste Studenten, vermits wij geroepen zijn om samen gedurende 45 lesuren de veelvuldige facetten van de Belgische nijverheidswetgeving te onderzoeken.

Bewust heb ik als thema van deze inaugurale les een onderwerp gekozen dat inhaakt op de bekommernissen van het leven van iedere dag. In deze bekommernissen emergeren het recht en de economie, die twee disciplines waarvan Prof. Valkhoff van de Universiteit van Amsterdam enkele jaren geleden nog de innige verwevenheid heeft onderstreept⁽¹²²⁾.

Meer dan ooit wordt de economie door rechtsnormen geconditioneerd.

Van U, die aan het einde van dit academisch jaar het predikaat jurist zult mogen voeren, van U wordt verwacht dat gij door uw juridisch ingrijpen de economische realiteit zoudt ombuigen in de richting van grote billijkheid en rechtvaardigheid.

Ik beschouw het als een voorrecht U bij deze voorbereiding behulpzaam te kunnen zijn en aldus door U een bijdrage te kunnen leveren bij het zoeken naar dat moeilijk evenwicht tussen vrijheid en gebondenheid.

Een samenleving zonder conflicten is niet in te denken maar conflicten worden draaglijk wanneer er een voldoende harmonische ondergrond aanwezig is. Het ligt op onze weg, samen voor de opbouw van deze harmonie te zorgen.

(1) R. Savatier — L'enseignement du droit économique dans les pays non socialistes. *Il Diritto dell'Economia* — 1967 nr. 1 pp. 4-5.

(2) R. Savatier — Les Métamorphoses économiques et sociales du droit privé d'aujourd'hui — 3ème série — Paris 1959, nr. 335.

(3) J. Mertens de Wilmars — De taak van de jurist in de futuribele maatschappij — *Rechtskundig Weekblad* — verder R. W. — 1967-68 kol. 2149.

(4) G. Ripert — Aspects juridiques du capitalisme moderne — 2ème édition — Paris 1951 — p. 16 leidt uit dit artikel af dat de opstellers van het Wetboek helemaal niet dachten aan de wordende industrie.

(5) G. Baeteman — Het economisch recht en de economische openbare orde — V.U.B. Faculteit der Rechtsgeleerdheid — Studies en Voordrachten 1964 — I, p. 84; cfr. H. De Page — Traité Élémentaire de Droit Civil Belge t. II — 3e editie Brussel 1964 p. 439 noot 1 («La clé de voûte de l'article 1134 du Code Civil n'est pas juridique mais économique. L'autonomie de la volonté n'est que la traduction, en droit, d'un postulat économique: le libre jeu de l'offre et de la demande, la doctrine du «laissez faire, laissez passer» considérée comme la meilleure source de prospérité économique.»

(6) Roubier — Les Mystiques économiques 1928, p. 79: «en affirmant la liberté du commerce et de l'industrie par la loi des 2 — 17 mars 1791, le législateur n'entendait pas seulement déclarer un principe: il voulait détruire quelque chose» — W. Van Gerven — Schets van een Belgisch Economisch Grondslagenrecht — Sociaal Economische Wetgeving, 1971, bl. 404, wijst er op dat de wet d'Allarde een publiekrechtelijke en een privaatrechtelijke betekenis heeft d.w.z. een verticale werking in de verhouding overheid-burger, maar ook een horizontale in de verhoudingen tussen burgers.

(7) M. Gotzen — Vrijheid van Beroep en Bedrijf, § Onrechtmatige Medediging — Brussel 1963 — vooral deel I, nr. 414 — Zie ook J. Ronse, Wetboek van Koophandel — v° vrijheid van handel.

(8) P. Horion — Notions de Droit industriel belge — 1967 nr. 70 — Deze wetgeving impliceert ook een beperking van het eigendomsrecht. Zulks doet J. Messine Le rôle du juge pénal belge en présence des problèmes économiques — Journal des Tribunaux — verder J. T. — 1970, 427 schrijven: La doctrine libérale du XIXème siècle définissait la propriété comme un droit absolu, exclusif, perpétuel. Du moins les rédacteurs du Code Civil de 1804 ont-ils été guidés par ce principe. Mais déjà à cette époque, certaines lois spéciales y apportaient des dérogations. Aussi la législation belge sur les mines, minières et carrières remonte à une loi de 1810 qui imposait à l'industriel l'obligation pour exploiter une mine, de demander au pouvoir exécutif une autorisation préalable. L'absolu était donc, déjà une fiction.

(9) G. Ripert, Aspects Juridiques, p. 24.

(10) H. De Page — Traité — t. II p. 439.

(11) G. Baeteman — Op. cit. pp. 84-85.

(12) De stelling van Savatier: l'éclatement de la notion de contrat — Métamorphoses le série — nr. 16 tot 124 lijkt mij op zijn minst overdreven.

(13) E. Teilhac, l'Economie politique perdue et retrouvée, Paris 1962, p. 133.

(14) G. Eyskens, Welvaart en Kultuur, R. W. 1967-68 kol. 1300 en volg. cfr. A. Jacquemin — G. Schrans, Le Droit Economique, Paris p. 42 en H. Simonet, La Gauche et la société industrielle, p. 38.

(15) R. Savatier — Métamorphoses 3e série nr. 353, «En un monde où s'affrontent des forces qui dépassent et risquent d'opprimer la faiblesse de l'être humain isolé, il faut bien que l'Etat intervienne pour imposer un ordre protecteur de la personne des faibles.

(16) Volledigheidshalve wens ik te vermelden dat de eerste overheidstussenkomst inzake prijzen dateert uit de twintiger jaren. De wet van 18 juli 1924 — die nooit werd afgeschaft — beteugelt de onwettige speculatie inzake voedingswaren, goederen, waardepapieren en openbare effecten. Deze wet verbood evenzeer de abnormale stijging als de abnormale daling der prijzen.

(17) Over de inhoud van deze besluitwet in haar eerste versie cfr. H. Levy-Morelle — Commentaire législatif — J. T. 1945, p. 184; zie ook J. Van Kerkhove, Les récents arrêtés sur la réglementation des prix et salaires J. T. 1946 pp. 347-348.

(18) P. Maroy, v° Réglementation économique — Introduction juridique in F. Baudhuin — Code Economique et Financier — Brussel 1964 p. 1055.

(19) Corr. Luik. — 1 oktober 1970 — J.T. 1971, p. 502.

(20) G. Craen, Economische reglementering in België in het perspectief van de Europese Gemeenschap R. W. 1961-62, kol. 2269. Zie eveneens P. Van der Essen, La réglementation des prix, Code des Prix 1967, p. 51 — J. Wilmart — La responsabilité des dirigeants et des cadres d'entreprise au regard du droit pénal, commercial, économique et financier — Revue de Droit Pénal et de Criminologie 1968-69 p. 543. Te vermelden is bovendien Corr. Brussel 23 april 1958, J.T. 1959, bl. 209: «Attendu que ledit arrêté loi (22 jan. 1945) constitue un texte de portée générale qui permet de sanctionner toute exagération dans les prix pratiqués entr'autres par les commerçants et une structure permanente de politique criminelle.

Attendu que la volonté persistante du législateur de maintenir la réglementation dont le cadre est fourni par l'arrêté loi du 22 janvier 1945 est démontrée par le fait que les sanc-

tions de cet arrêté ont été rendues applicables à plusieurs infractions qualifiées par des dispositions plus récentes...

Attendu que pareille politique démontre que le législateur s'engageant dans un prudent dirigisme que justifie la poursuite d'une meilleure justice sociale, reste particulièrement soucieux de protéger la nation contre toute exploitation par la hausse arbitraire des prix».

(21) P. G. Ridder — Prijs en Overheid — Alphen a/d Rijn — 1969 pp. 10-11.

(22) Arresten en Adviezen van de Raad van State 1952 bl. 968 — Arrest 1840 van 26.9.1952.

(23) Arresten en Adviezen van de Raad van State 1953 bl. 342 — Arrest 2269 — 13 maart 1953.

(24) J. T. 1956 p. 126 «ils (les auteurs de l'A.L. du 22 janvier 1945) ont entendu consacrer l'aboutissement d'une évolution extensive des pouvoirs de l'exécutif en matière de réglementation économique.

(25) G. Rombaut — La Répression des infractions à la réglementation à l'approvisionnement du pays, J. T. 1960 p. 185. Zie ook P. Maroy, Op. cit., pp. 1054-1055.

(26) Cass. 14 december 1959 — J. T. 1960, p. 341. zie ook J. Constant, Quelques aspects du droit pénal économique belge — Annales de la Faculté de Droit Liège — 1960, p. 389.

(27) Raad van State, Arrest 6 maart 1970, Arresten en Adviezen van de Raad van State 1970, p. 265.

(28) De Besluitwet van 22 januari 1945 werd gewijzigd en/of aangevuld door de Besluitwet van 7 mei 1945, de Besluitwet van 14 mei 1946, de Besluitwet van 18 mei 1946, de Besluitwet van 7 juni 1946, de Besluitwet van 29 juni 1946, de Wet van 14 februari 1948, de Wet van 23 december 1969 en de Wet van 30 juli 1971. Deze laatste wet heeft de oorspronkelijke benaming van de Besluitwet gewijzigd in «Wet betreffende de economische reglementering en de prijzen».

(29) De prestaties verstrekt in uitvoering van een arbeids-, bedienden-, leer- of dienstbodencontract zijn uitgesloten. Over het begrip «prestaties» zie Rombaut: La répression des infractions relatives à l'approvisionnement du pays — J. T. 1960 p. 185-189. Op basis van zijn advies vernietigde de Raad van State — Arrest 7064, 15 mei 1959 J. T. 1960, pp. 191-192 en arrest 7920 van 10 juni 1960 — besluiten waardoor o.m. de huurprijzen van filmen werden vastgesteld. Voor de lijst der prestaties waarvan de prijzen door de Minister mogen worden bepaald — Zie ibidem bl. 186-187 en ook noot 15 aldaar.

(30) Bovendien bepaalde art. 1 § 3 dat behoudens bewijs van het tegengestelde elke prijs die hoger zou liggen dan deze die werd toegepast tijdens de eerste semester van het jaar 1939 vermenigvuldigd met coëfficiënt 2,75 als abnormaal moest worden beschouwd. Het is pas door de wet van 23 december 1969 dat dit criterium werd geëlimineerd. Het werd trouwens nooit in aanmerking genomen.

(31) J. Messine, Op. cit. p. 427 heeft op grond van volgende overwegingen van het Hof van Cassatie — 27 januari 1964 — Pas. I, 558: Attendu que la demanderesse (en cassation, prévenue devant le juge du fond) faisait valoir ainsi (en conclusion devant le juge du fond) qu'un des critères auxquels le juge du fond devait avoir égard n'était pas réalisé...» de vraag gesteld: zijn deze criteria wel exemplatief? Een arrest van het Hof van Cassatie laat het tegengestelde vermoeden. Ik kan deze mening niet bijtreden. Het Hof van Cassatie verbreekt hier een arrest van het Hof van Brussel van 26 september 1962 omdat het Hof een verweermiddel niet had weerlegd. Het was precies het middel geput uit de markttoestand.

(32) Beroep Brussel 26 april 1961 — J. T. 1961 pp. 502-504. Voorzitter Rechtbank van koophandel Brussel 23 maart 1962, J. T. 1962 p. 302.

Corr. Brussel 3 juni -1964, J.T. 1964, p. 691. Corr. Neufchateau 29 mei 1969 — Jurisprudence Appel Liège 1968-69 p. 34, p. 75 Beroep Brussel 17 januari 1969 J. T. 1970 pp. 174-175: «Het criterium marktprijs impliceert trouwens de criteria: verwezenlijkte winst en exploitatiekosten.»

(33) Corr. Brussel 8 februari 1951 onuitgegeven, vermeld door J. Wilmart, Op. cit. p. 544 noot 64.

Beroep Brussel 26 april 1961, J.T. 1961, pp. 502-504 met noot L. Van Bunnan.

(34) Beroep Brussel 26 april 1961 J. T. 1961 pp. 502-504.

(35) La prévention n'est pas d'avoir réalisé un bénéfice anormal mais bien d'avoir vendu, offert en vente ou acheté sur le marché national des marchandises à des prix supérieurs aux prix normaux, peu importe la méthode usitée et les frais qu'elle entraîne — Corr. Brussel 28 februari 1956 — bevestigd Beroep Brussel 6 oktober 1956. De tekst van het vonnis verscheen bij wijze van «Gerechtigd Herstel» in Het Laatste Nieuws van 6 februari 1957. In dezelfde zin Corr. Brussel 3 juli 1956 (zaak Brausch en Cons) onuitgegeven.

Beroep Brussel 17 januari 1969 J. T. 1970 pp. 174-75.

(36) Voorzitter Rechtbank Koophandel Brussel 20 maart 1962 J. T. 1962 p. 302.

Corr. Brussel 3 juni 1964, J.T. 1964, p. 691.

- Beroep Brussel 17 januari 1969, J.T. 1970, p. 174-175.
 (37) Corr. Brussel 23 april 1958, J.T. 1959, p. 209.
 (38) Corr. Brussel 3 juni 1964 J. T. p. 691 : het is normaal dat voor een moeilijk af te zetten produkt de winst hoger moet liggen dan voor een produkt dat gemakkelijk verkoopt.
 Beroep Brussel 17 januari 1969 J. T. 1970 pp. 174-175.
 (39) Beroep Brussel 21 oktober 1964 J. T. 1964 pp. 176-177.
 (40) Senaatszitting 1963-64 Doc. 268.
 (41) Senaatszitting 1963-64, 5 juni 1964, Doc. 268, bl. 8. « In elk afzonderlijk geval zal de beoordeling rekening houden met de exploitatiekosten der onderneming, gebeurlijk vergeleken met deze van de gehele betrokken handels- of nijverheidssector. De elementen van de kostprijs zouden niet mogen worden overschat en de winsten niet overdreven, met inachtneming van omzet, geïnvesteerd kapitaal en markttoestand. Maar overdreven prijzen die niet in verhouding staan met de kosten of de risico's van de onderneming zouden niet kunnen worden verantwoord door een toestand van schaarste.
 (42) Zelfs de wet van 30 juli 1971 heeft daaraan niets veranderd. Ook al blijkt dat de Minister niet zeer gelukkig is met dit systeem. In de Senaatscommissie verklaarde de Minister : « Het komt er op aan — Senaat Doc. 682 — Zitting 1970 — 71 bl. 29 — aan de ondernemingen in normale economische omstandigheden normale prijzen op te leggen. Het hier gehanteerde begrip « normale prijs » moet niet worden opgevat in de enge betekenis die het heeft in de besluitwet van 1945 waar dezelfde uitdrukking in feite doelt op de prijs door de rechter vastgelegd in het kader van de bevoegdheden die hem door art. 1 worden verleend ; een aldus vastgestelde prijs kan echter economisch volkomen abnormaal blijken ».
 (43) J. Messine — Le rôle du juge pénal Belge et présence des problèmes économiques J. T. 1970 p. 427.
 (44) De prijs der prestaties waarvoor de Minister maximum prijzen had vastgesteld per 31 december 1958 treft men aan in G. Rombaut, Op. cit., p. 188.
 (45) G. Ripert, Op. cit. pp. 225-226.
 (46) Zie o.m. M. B. van 13 maart 1967 (prijs van de rijst), M. B. 7 april 1971 (prijs van de consumptie melk), M. B. 27 juli 1967 (taxis).
 (47) Zie o.m. M. B. 4 juni 1965 (prijzen voor de bakstenen).
 (48) Zie o.m. M. B. 9 mei 1966 — Hierop zijn dan nog varianten mogelijk bvb. een gedeeltelijke deblokkering per sector (per produkt) binnen het kader van de algemene blokkering. Zie M. B. 20 juli 1966 ter versoepeling van de prijsblokkering van koper.
 (49) Zie o.m. M.B. 12 november 1963 (puddingpoeder enz...), M.B. 9 november 1963 (gebrande chicorei).
 (50) Zie o.m. M. B. 23 november 1956 (varkens- en rundsvlees) M. B. 23 januari 1958 (verse vis).
 (51) Zie o.m. M. B. 1 februari 1965 aangevuld door M. B. 8 februari 1965.
 (52) Zie o.m. M. B. 15 januari 1964 (elektrische huishoudelijke apparaten). M. B. 1 juni 1967 (farmaceutische produkten).
 (53) Zie o.m. M. B. 3 april 1962 (banden).
 (54) M. B. van 2 september 1966 : bij het bepalen van de nieuwe verkoopprijzen der produkten, grondstoffen, eet- of koopwaren, mogen de verdelers de vroegere in percentages uitgedrukte handelsmarge toepassen.
 (55) M.B. van 6 november 1970 : wanneer de aankooprijzen van de verdelers, belasting over de toegevoegde waarde niet inbegrepen, lager zijn dan de vóór 1 januari 1971 betaalde aankooprijzen, taks niet inbegrepen, mogen de verdelers voor de bepaling van hun verkoopprijzen de vroegere handelsmarge in absolute waarde toepassen forfaitair verminderd met 2 % als compensatie van de in de bestanddelen van hun handelsmarge begrepen met het zegel gelijkgestelde belastingen. De prijzen van prestaties en diensten, belasting over de toegevoegde waarde inbegrepen, mochten evenwel per 1 januari 1971 niet hoger zijn dan de vroegere toegepaste verkoopprijzen, maar de Minister van Economische Zaken kan per sector zijn akkoord geven voor een verhogingsbedrag.
 (56) Zie o.m. M.B. 4 en 10 februari 1964 houdende vaststelling van de wijzen van het varkensvlees. Terzake bestelde het Hof van Beroep te Brussel 12 februari 1966, Pas. II, 1966, p. 20 dat een prijsvermindering verschillende gevolgen kan hebben naargelang de betrokken handelaars een verschillende winstmarge toepassen. Door aan elke kleinhandelaar zijn maximum prijs op te leggen en niet een uniforme vermindering bleven de M.B. van 4 en 10 februari 1964 binnen het kader van de Besluitwet van 22 januari 1945.
 (57) Zie o.m. M.B. 3 februari 1971 houdende prijsvermindering in de sector van het varkens- en rundsvlees — M.B. 10 april 1971 in de sector van de farmaceutische produkten gewijzigd door het M.B. van 13 juli 1971.
 (58) Het M.B. van 6 november 1970 bepaalt dat de prijzen voor de producenten worden verminderd met het bedrag van de teruggaafarieven op de voorraad vastgesteld bij K.B. n° 21 van 20 juli 1970 ter uitvoering van art. 99 van het wetboek van de belasting over de toegevoegde waarde voor het be-

trokken produkt, grondstof, eet- of koopwaar. Voor de verdelers verstrekte het besluit geen speciale instructies. Het is evenwel duidelijk dat zij zich eveneens moesten laten leiden door de teruggaafarieven door voornoemd K.B. n° 21 van 20 juli 1970 voorzien.

(59) Dit K.B. werd gewijzigd door de Koninklijke Besluiten van 19 maart 1951, 24 januari 1955 en 22 april 1966.

(60) Tegen dit besluit is een beroep tot nietigverklaring bij de Raad van State ingesteld — Senaat Doc. 682 — Advies Raad van State, p. 54.

(61) Men kan zich de vraag stellen of de Minister zich bewust deze beperking heeft opgelegd en of hij niet de intentie heeft gehad de Commissie tot prijsregeling alleen in te schakelen wanneer hij overwoog een geïndividualiseerde maximum verkoopprijs op te leggen. Zulks zou uitleggen waarom in het begin van art. 2 van het K.B. van 13 augustus 1971 betreffende de modaliteiten voor de raadpleging van de Commissie tot Regeling der Prijzen, voorkomt : « Wanneer de Commissie tot Regeling der Prijzen wordt geraadpleegd vóór de vaststelling van een geïndividualiseerde maximum-prijs... » Er wordt dus niet gesproken over maximumprijzen per sector of per bedrijfstak, het is ook zo dat er eveneens gezegwen wordt over de vaststelling der winstlimieten. Anderzijds heeft de Minister van Economische Zaken op 28 september 1971 een Ministerieel Besluit tot reglementering van de prijzen der elektrische huishoudtoestellen uitgevaardigd zonder de Commissie tot Regeling der Prijzen te hebben geraadpleegd. Dit Ministerieel Besluit stelt nog een ander probleem : het verlengt het M.B. van 26 mei 1971 dat slechts tot 30 september 1971 geldig was.

Het verlengingsbesluit verschijnt in het Belgisch Staatsblad van 1 oktober 1971, d.w.z. dat het in voege komt, bij ontstentenis van een andersluidende beschikking, tien dagen na het verschijnen in het Staatsblad. De vraag stelt zich dus kan men een beschikking die haar wettelijke kracht verloren had verlenen ?

(62) Arresten en Adviezen van de Raad van State 1952 p. 968 Arrest no 1840 — 26 september 1952. — Cass. 7.2.1955 - Pas. I, 1955 - 540.

(63) J.T. 1955 p. 347 « De Minister mag in het algemeen een tijdelijk offer aan de handelaars opleggen door prijzen te bepalen die normaal georganiseerde handelaars in verlies zouden brengen.

(64) J. Dabin - Noot onder Cass. 26 april, R. Crit. Jur. B. 1963, p. 127

(65) Zulks was o.m. het geval voor de maaldereijen. Zie Cass. 17.5.63 - Pas. I, 987 - 1000 en voor de boter - Zie Raad van State - arrest n° 270 - 24.2.1950.

(66) Beroep Brussel 8 november 1967 J.T. p. 683. Het Hof oordeelt dat deze discriminatie strijdig is met art. 6 van de Grondwet. Zie hierover W. Van Gerven, Schets van een Belgisch Economisch Grondslagenrecht, op cit. p. 409

(67) Zie hierover Arresten en Adviezen - Raad van State 1952 - 26.9.52 p. 899

(68) Rijst : M.B. 13 maart 1967, 16 augustus 1967, 14 november 1967, 23 februari 1968, 11 juni 1969, 15 oktober 1969.

Melk : M.B. 7 en 9 april 1971.
 Runds- en varkensvlees : M.B. 15 juli 1970.
 Puddingpoeder, vanillesuiker, maïsbloem : M.B. 12 november 1963

Tarwemeel : M.B. 28 november 1963.
 Bakstenen : M.B. 2 juli 1970.
 Commissielonen verzekeringsmakelaars : M.B. 21 december 1964.

Boter : M.B. 1 februari 1965.
 Banden : M.B. 3 april 1962.
 Taxis : M.B. 6 november 1970.

Laagspanningselectriciteit : M.B. 5 november 1955, 31 maart 1965, 20 oktober 1967, 27 juni 1969, 15 juni 1970.

Gas voor algemeen gebruik : M.B. 8 september 1961.
 Minerale drinkwaters : M.B. 28 juni 1968.
 Gloeilampen : M.B. 12 augustus 1971.

Vlees : M.B. 29 maart 1971.
 Elektrische huishoudtoestellen : M.B. 26 mei 1971 en 28 september 1971.

(69) Kamer van Volksvertegenwoordigers Doc. 966/7 (1970-71) p. 2. Senaat Doc. 682 p. 3.

(70) Het betreft hier de wijzigingen aangebracht door M.B. van 6 februari 1951, 17 maart 1951, 2 februari 1952, 14 januari 1953, 12 mei 1953, 7 februari 1956, 16 februari 1956, 12 juni 1956, 25 sept. 1956 en 27 dec. 1957.

(71) Het betreft hier de wijzigingen aangebracht door M.B. 18 januari 1960, 8 september 1961, 15 november 1951, 10 januari 1962, 9 november 1963, 28 november 1963, 15 januari 1964, 1 april 1964, 10 juli 1964, 22 februari 1965, 4 juni 1965, 2 september 1966, 21 oktober 1968, 22 september 1969, 5 januari 1970, 6 november 1970, 5 april 1971.

(72) R. Henrion - Le Gouvernement de l'Economie, J.T. 1965, p. 685.

(73) Zie hierover o.m. F. Baudhuin Op. cit. pp. 1058-60

(74) J.T. 1967 pp. 221-222.
 (75) J.T. 1965 p. 125.

(76) J.T. 1971 p. 8.

(77) Volgens een arrest van het Hof van Beroep te Brussel 6 oktober 1970 - J.T. 1971 p. 8 geldt het hier geen sanctie maar wel een noodzakelijke modaliteit van de toepassing van beschikkingen betreffende de controle der prijzen.

(78) M.B. 22 september 1969: de tijdspanne van 6 maand kan door de Minister van Economische Zaken worden herleid tot 3 maand wanneer de overtreder de verhoging heeft ingetrokken, een aangevulde prijsverhoging heeft ingediend en ze derhalve volledig heeft verantwoord en wanneer de Commissie tot Regeling der Prijzen zich eveneens gunstig heeft uitgesproken over de vermindering van de tijdspanne.

(79) Zie Verklaring van de Minister van Economische Zaken - Kamer van Volksvertegenwoordigers Doc. 966/7 - 1970-71 p. 12.

(80) Kamer van Volksvertegenwoordigers Doc. 966/7 p. 13-14.

(81) Zie hierover de bezwaren geformuleerd door Raad van State - Senaat Doc. 682 p. 53 cfr. insgelijks over het probleem in het algemeen G. Ripert, Aspects Juridiques p. 250.

(82) P. Beckman - De programma-overeenkomst, Sociaal Economische Wetgeving 1971, pp. 3-28 en in het bijzonder pp. 5, 6, 7, 10, 11, 13 en 14.

(83) Tijdens de bespreking in de Kamercommissiezitting 28 mei 1971 gewaagde de Minister van Economische Zaken nog van twee andere programmacontracten nl. het contract afgesloten met Febecoop en met de Fortproducten (Kamer 966/7 verslag p. 16).

(84) Van Gerven, Op cit. p. 423.

(85) De Minister heeft niet het recht geïndividualiseerde winstlimieten op te leggen. Kamer p. 20. Te noteren dat in Nederland de Regering tussen 1 mei 1964 en 31 december 1965 eveneens de bevoegdheid had tot het geven van individuele prijsvoorschriften - Ridder, Op. cit. p. 45.

(86) Tijdens de besprekingen in de Senaatscommissie van Economische Zaken heeft de Minister gezegd dat 30 % een beperkt gedeelte van de markt is. Toch zal er geen drempel worden vastgesteld omdat deze al verschilt van sector tot sector en afhankelijk is van de marktsituatie - Senaat Doc. 682 p. 7.

(87) Deze voorwaarde staat niet in de wettekst. Kamer van Volksvertegenwoordigers Doc. 966/7 - Zitting 1970-71 p. 4 Worden hierdoor bedoeld de goederen en diensten waarvan de prijzen worden weerhouden voor het bepalen van de index der consumptieprijzen?

(88) Ook deze voorwaarde staat niet in de wettekst. Het gaat hier andermaal om verklaringen tijdens de besprekingen - ibidem pp. 3, 17 en 27.

(89) De betrokken onderneming of ondernemingen die er om vragen worden door de Commissie gehoord; zij kunnen zich doen bijstaan of vertegenwoordigen door één of meer door de Voorzitter van de Commissie toegelaten personen (K.B. 13 augustus 1971 - art. 2).

(90) Senaat, Parlementaire Handelingen, Vergaderingen van 20 juli 1971, p. 2692 Verklaring van de Minister van Economische Zaken.

(91) De wettekst spreekt nog over de Rechtbank van 1e aanleg, bevoegd in strafzaken!

(92) De uitgevoerde tijdelijke sluiting heeft noch kan de verbreking noch de opschorting van de lopende bedienden- of arbeidscontracten ten gevolge hebben.

(93) Senaat - Doc. 682 p. 23.

(94) Volgens de Minister - Senaat 1970-71 Doc. 682 - Verslag Senaatscommissie p. 25 heeft hij, na een aangifte van prijsverhoging, twee maand tijd om te beslissen of hij al dan niet een individuele maximum prijs zal vaststellen. Indien er bij het verstrijken van deze termijn geen beslissing is gevallen staat het de onderneming vrij de aangegeven verhoging toe te passen.

(95) De wens werd geuit dat de beslissing inzake geïndividualiseerde maximum prijs bij Ministerieel Besluit zou worden genomen. De Minister heeft principieel dit verzoek aanvaard (Senaat Doc. 682 p. 24).

(96) Te vermelden dat de Besluitwet van 22 januari 1945 de Procureur des Konings eveneens machtigde bij wijze van administratieve maatregel de sluiting van een inrichting te bevelen: het is niet de bedoeling aan de Minister enige rechterlijke bevoegdheid te verlenen. Het gaat hier om een preventieve maatregel die uitsluitend tot bedoeling heeft een eind te maken aan een strafbare toestand die het algemeen belang ernstig zou bedreigen (Senaat Doc. 688 p. 21).

(97) Zie o.m. het recht van de burgemeester om de gevaarlijke of ongezonde inrichtingen te sluiten, het recht van de Minister van Economische Zaken of van Middenstand om voor de uitoefening van een beroep onmisbare vergunningen in te trekken (o.m.; inzake leuurhandel, verkoop op afbetaling) het recht van het kolendirectorium om het verval van een mijnconcessie uit te spreken enz... Volgens H. Coreman - De Administratieve sanctie, naar een omligning van het begrip R.W. 1964-65 kol. 753 vormt het bestuursoptreden a.h.w. een pseudo-penaal recht waarvan de omvang en de voelbaarheid groeit met de toename van de staatsinterventie in het maatschappelijk leven.

In elke sector van het sociale en bedrijfsleven beschikt het

bestuur over de middelen om bij niet naleving van één of andere regel, onmiddellijk in te grijpen om de voorgeschreven ordening te herstellen zonder dat enig beroep dient te worden gedaan op de rechterlijke macht.

De administratieve sanctie zelf is niet aan één enkele vorm gebonden; in haar verscheidenheid en onder haar verschillende vormen is zij evenwel steeds de manifestatie van een publiek disciplinair recht - C. Colliard - La sanction administrative - Annales de la Faculté de Droit d'Aix n° 36 - 1943 p. 3 en volg.

(98) Over onderneming en inrichting zie o.m. M. Grégoire - La loi sur les conseils d'entreprises J.T. 1948 p. 537 die verwijst naar de Franse ordonantie van 22 februari 1945 die het onderscheid tussen beide begrippen maakt.

Volgens Grégoire: «L'entreprise sera le tout, l'établissement la partie». In de wetgeving op de verkoop op afbetaling behoort de sluiting van de inrichting tot de straffen die de rechter kan uitspreken. - Zie over de betekenis van «inrichting» in deze wetgeving. A. Houtekier: Het afbetalingsovereenkomsten n° 1070 - A. De Caluwé, Les ventes, les prêts et les prêts personnels à tempérament n° 202. Zie ook L. Frédéricq La notion juridique de l'entreprise en droit positif belge J.T. 1947 - pp. 473-476 en R. Van de Putte R.W. 1962 - kol. 2261-2268. M. Storme - Maatschappelijke vooruitgang en groeiend recht R.W. 1958/59 kol. 255-271. Durand et Rouast - Précis de législation industrielle - Parijs 1947 p. 98 Van de Putte - Le Statut de l'entreprise - Brussel 1965 - G. Ripert, Aspects p. 266 - M. Despax-L'entreprise et le droit, Paris 1957.

(99) Tijdens de bespreking in de Senaat werd de vraag gesteld of in de hypothese dat er een misdrijf wordt vastgesteld voor een prijsverhogingsaangifte van een onderneming die een brede waaijer van artikelen op de markt brengt, de sluiting de gehele onderneming treft of slechts het gedeelte dat zich meer bepaald bezig houdt met de vervaardiging of de verdeling van het produkt waarvoor het misdrijf is vastgesteld. Het antwoord van de Minister (P. 25) is niet erg overtuigend. Hij verklaart: «Het probleem zal opgelost worden met inachtneming van de eigen structuur van de onderneming. Het is echter niet uitgesloten dat voor ondernemingen met verschillende afzonderlijke en goed onderscheiden afdelingen, de sluiting alleen zal gelden voor de afdeling of het gedeelte van de onderneming waar het misdrijf is vastgesteld».

(100) In de tekst die door de Kamer werd gestemd bestond in deze aangelegenheid een tegenspraak tussen de Nederlandse en de Franse tekst. In de Franse tekst stond «(les faits) sont susceptibles d'être constitutifs d'infraction». In het Nederlands: «(de feiten) een inbreuk uitmaken». De Ministre heeft hier de materiële vergissing ingeroepen zodoende werd in de definitieve Nederlandse tekst het woordje «kunnen» voor «uitmaken» ingelast (Zie Doc 682 Senaat p. 43).

(101) Enkele aspecten van de problematiek die in het leven wordt geroepen door de inschakeling van de Raadkamer werden behandeld in het advies van de Raad van State - Senaat Doc. 682 pp. 51 en 52.

(102) De Raad van State heeft daarop gewezen in zijn advies - Senaat 1970/71 Doc. 682 p. 52.

Nog andere detailvragen zijn te signaleren zo bvb. de ontstentenis van een wettelijke beschikking inzake de imputatie van de duur der tijdelijke sluiting op de sluitingsduur die eventueel krachtens een vonnis zou worden uitgesproken. Zie Corr. Luik 29.7.1946: de duur van de tijdelijke sluiting van een inrichting bevolen door het Parket ten titel van administratieve maatregel, overeenkomstig art. 11 § 2 van de Besluitwet van 22 januari 1945 mag niet, bij ontstentenis van een speciale tekst aangerekend worden op de sluitingsduur bevolen ten titel van strafmaatregel krachtens art. 9 van dezelfde besluitwet.

In zijn noot onder dat vonnis treedt G. Hoornaert dit standpunt bij - J.T. 1947.

(103) Senaat - Zitting 1970/71 - Doc. 682 p. 2.

(104) M. Van Meerhaeghe - De doeleinden van de Economische Politiek - Tijdschrift voor Sociale Wetenschappen - 1962 p. 234 - In dezelfde zin ook H. Simonet, La Gauche et la Société industrielle - p. 129.

(105) Verdrag van 18 april 1951 houdende instelling van een Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal - art. 61.

(106) G. Schrans - Inleiding tot het Europees Economisch Recht - Gent 1969 p. 414, noot I; «Onder redelijke prijzen worden niet zonder meer zo laag mogelijke prijzen verstaan, doch «de redelijkheid» dient te worden beoordeeld uit het oogpunt van het in het Verdrag vastgestelde landbouwbeleid» zo oordeelde het Hof van Justitie - arrest 15 juli 1963.

(107) H. Simonet, Op. cit. p. 129.

(108) Senaat - Doc. 682 p. 19.

(109) G. Schrans, Op. cit. 564.

(110) Per 1 januari 1968 waren op grond van de verdragsvoorschriften door de Raad van Ministers prijsbeschikkingen uitgevaardigd inzake granen, varkens- en runderen op voet, eieren, slachtpluimvee, groenten en fruit, wijnen, zuivelproducten, rijst, oliën en vetten en suiker - Zie Schrans-Op. cit.

417. Bij M.B. van 21 december 1970 werden de verkoopprijzen der landbouwproducten en geteelde vastgesteld. Deze prijzen zullen de marktprijzen mogen zijn. Zie eveneens antwoord van de Commissie der Europese Gemeenschappen op een vraag van dhr. Vredeling - Officieel Publ. der Eur. Gem. 13.10.71 - C101/4

(111) Tijdens de bespreking in de bevoegde Senaatscommissie zei de Minister van Economische Zaken dat ons land voor 45 % afhankelijk is van de invoer - Senaat 682 - p. 26

(112) K.B. 3 juni 1969 houdende oprichting van een Commissie tot Regeling der prijzen - art. 2.

(113) M.B. van 2 september 1969, gewijzigd door het M.B. van 6 november 1970.

(114) Terzake is nog geen beslissing gevallen. De Minister heeft evenwel verklaard dat het advies van de Hoge raad van de Middenstand een grote rol zal spelen (Senaat p. 22) Voorzitter Raad heeft zich uitgesproken voor het criterium 100 personeelsleden.

(115) Zie ondermeer R. Delbeke, Directeur van het Vervolmakingscentrum voor Bedrijfsleiding van de Universiteit te Leuven in het tijdschrift « Ondernemen » september 1971.

In Frankrijk bestaat een boekhoudingsplan. Het heeft helemaal niet beantwoord aan de verwachtingen cfr. G. Ripert, Aspects, p. 124.

(116) H. Simonet, Op. cit. p. 21 steunend op Galbraith: « New Industrial State ». Bovendien is rekening te houden met de kosten van het toegepast en technologisch wetenschappelijk onderzoek, kosten die aanvankelijk ten opzichte van de verkoop van de producten zeer hoog zullen liggen en progressief zullen verkleinen naar gelang het produktievolume dichter bij de optimumcapaciteit gaat liggen — G. Craen — Wetenschappelijk Onderzoek en Volkswelvaart — Tijdschrift voor Sociale Wetenschappen 1965, pp. 176/177

(117) Zie over deze begrippen W. Brauers, Inleidende commentaar bij de uiteenzetting over de Economische Programmatie - Tijdschrift voor Sociale Wetenschappen, 1960 p. 254,

die ondermeer verwijst naar het degelijke boek van A.P. Lerner, The economics of control-Principles of welfare economics, New York 1946.

(118) R. Henrion, Op. cit., J.T. p. 687; cfr. G. Ripert Aspects p. 39: « les petites réformes permettent d'attendre patiemment les grandes révolutions. La lutte contre l'ordre capitaliste a été sournoise. La défense n'a pas toujours été franche. On s'est évertué de côté et d'autre à inventer des moyens d'attaque et de résistance. Le résultat est un appareil juridique d'une extrême complexité. Zie ook J. Le Brun - Les fermetures d'entreprises et la puissance publique, en droit économique - Annales de Droit - Leuven 1968 pp. 47- 48 : Le dualisme liberté-étatisme est depuis longtemps rangé au nombre des simplifications abusives. Les techniques de droit privé et de droit public sont entremêlées dans toutes les sociétés. Ce mélange a donné naissance à une variété de régimes économiques et de modes de gestion de l'économie qui sont loin d'être recensés.

(119) K. Katzarov - Théorie de la nationalisation, p. 125

(120) H. Simonet, Op. cit. p. 57 verwerpt deze stelling. Cette position, zegt hij, est en elle-même une attitude idéologique.

(121) Van 1953 tot 1961 nam het indexcijfer van de kosten van levensonderhoud jaarlijks toe met 1,28 in Zwitserland, 1,57 in de Verenigde Staten en in België, 1,71 in Canada, 2,14 in Duitsland, 2,42 in Italië, 3 in Nederland, 5,14 in Frankrijk. Op grond van de verklaring van de Minister van Economische Zaken aan de bevoegde Kamercommissie steeg het indexcijfer der consumptieprijzen in België gedurende de eerste vier maanden van 1971 met 2,26 % terwijl zij over de eerste drie maanden van het jaar 3,10% bedroeg in Nederland, 2,20% in Luxemburg, 2,5 % in Duitsland en 2,80 % in het Verenigd Koninkrijk.

Zie Van Meerhagen, Op. cit. p. 134 en de verklaringen van de Minister in Kamer en Senaat - 1971.

(122) J. Valkhoff - Recht en Economie - Rede uitgesproken ter gelegenheid van de 335e diens natalis van de universiteit te Amsterdam, Zwolle p.11.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 30 september 1971.

Afdelingsvoorzitter : M. J. Valentin.

Raadsheren : M.M. L. de waersegger, Baron J. Richard, J. Busin (verslaggever) en Ridder G. de Schaetzen.

Eerste ardvocaat-generaal : M. P. Mahaux.

Echtscheiding en scheiding van tafel en bed. — Vonnis van omzetting van de scheiding van tafel en bed in echtscheiding. — Hoger beroep. — Niet ter kennis gebracht van de griffier binnen acht dagen. — Verval.

Naar luid van art. 262 B.W., dat ten deze van toepassing is, moet ieder hoger beroep tegen een vonnis waarbij de echtscheiding wordt toegestaan, op straffe van verval binnen acht dagen na de dag waarop het beroep is ingesteld ter kennis gebracht worden van de rechtbank die de bestreden beslissing heeft gewezen.

Deze bepaling met een algemene draagwijdte is zowel van toepassing op de vonnissen waarbij echtscheiding wordt toegestaan ingevolge een rechtsvordering tot echtscheiding als op die welke echtscheiding toestaan door omzetting van de scheiding van tafel en bed.

P. t./ D.

Gelet op het bestreden arrest, op 7 oktober 1970 door het Hof van beroep te Brussel gewezen ;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 262, lid 5, (zoals het werd gewijzigd bij het koninklijk besluit n° 300 van 30 maart 1936), 370, lid 2, (zoals het werd gewijzigd bij de wet van 8 april 1965), 310, lid 2, (zoals het werd gewijzigd bij de wet van

20 juli 1962), van het Burgerlijk Wetboek, 49, 860, 861 en 862 van het Gerechtelijk Wetboek,

doordat het bestreden arrest, na vaststelling dat eiseres bij verzoekschrift van 16 april 1970 hoger beroep had ingesteld en het op 8 mei 1970 bij exploit van gerechtsdeurwaarder ter kennis van de griffier had gebracht, het hoger beroep van eiseres vervallen verklaart in zover het tegen het bestreden vonnis als grief aanvoert, dat het de tussen partijen uitgesproken scheiding van tafel en bed in echtscheiding heeft omgezet, op grond dat artikel 262, lid 5, van het Burgerlijk Wetboek eveneens van toepassing is op het hoger beroep tegen vonnissen waarbij echtscheiding wordt toegestaan door omzetting van een scheiding van tafel en bed, « dat de invoering van deze bepaling in het Burgerlijk Wetboek hoofdzakelijk tot doel had te beletten dat echtscheidingen op de burgerlijke stand worden overgeschreven in weerwil van een ingesteld hoger beroep (zie verslag aan de Koning) ; dat ze dus klaarblijkelijk doelt op ieder hoger beroep tegen « een vonnis waarbij echtscheiding wordt toegestaan », zoals de tekst ervan dat trouwens zegt ; dat men niet inziet waarom, in strijd met deze tekst, met het door de wetgever nagestreefde doel en met alle logica, de echtscheiding door omzetting, die zoals alle andere echtscheidingen aan de overschrijving is onderworpen, niet onder deze algemene regel zou vallen ; dat het in dit opzicht van weinig belang is dat de besproken tekst, ingevoegd in artikel 262 dat voorkomt in het hoofdstuk betreffende de echtscheiding op grond van bepaalde feiten, wordt overgenomen in artikel 307 onder de bepalingen inzake echtscheiding die van toepassing zijn op de scheiding van tafel en bed, maar niet in artikel 310 onder die welke op de echtscheiding door omzetting van toepassing zijn, daar de algemeenheid van de bewoordingen ervan het niet nodig maken er in dit laatste geval aan te herinneren ; dat eiseres in hoger

beroep ook tevergeefs aanvoert dat het Gerechtelijk Wetboek in artikel 1309 vermeldt dat de verplichting om het hoger beroep ter kennis te brengen (artikel 1273) van toepassing is op de omzetting, om te beweren dat onder het vorige stelsel, dat het onderhavige geval beheerst, ze dus niet van toepassing zou geweest zijn; dat immers uit niets blijkt dat, zodoende, de wetgever van 1967 de bestaande toestand heeft willen wijzigen veeleer dan hem te preciseren om een einde te maken aan elke mogelijkheid tot verkeerde uitlegging zoals die welke het voorwerp is van de onderhavige betwisting ».

terwijl artikel 310, lid 2, van het Burgerlijk Wetboek, dat de procedure van de vordering tot omzetting van de scheiding van tafel en bed in echtscheiding regelt, artikel 262, lid 5, niet toepasselijk maakt op deze procedure en derhalve niet bepaalt dat het hoger beroep tegen een vonnis waarbij de omzetting wordt toegestaan, op straffe van verval, binnen acht dagen na de dag waarop het beroep is ingesteld ter kennis moet worden gebracht van de griffier van de rechtbank die dit vonnis heeft gewezen (schending van de artikelen 310, lid 2, en 262, lid 5, van het Burgerlijk Wetboek); 2) artikel 307, lid 2, van het Burgerlijk Wetboek, dat de bepalingen van artikel 262 toepasselijk verklaart, betrekking heeft op de procedure van scheiding van tafel en bed en niet op de omzetting in echtscheiding (schending van de artikelen 307, lid 2, en 262 van het Burgerlijk Wetboek); 3) de vervallenverklaringen strikt uitgelegd en bij de wet bepaald moeten worden en het de rechter verboden is er zelf vast te stellen (schending van de artikelen 49, 860 tot 862 van het Gerechtelijk Wetboek), zodat het arrest de in het middel aangeduide bepalingen heeft geschonden:

Overwegende dat naar luid van artikel 262 van het Burgerlijk Wetboek, dat ten deze van toepassing is, ieder hoger beroep tegen een vonnis waarbij echtscheiding wordt toegestaan, op straffe van verval, binnen acht dagen na de dag waarop het beroep is ingesteld ter kennis moet worden gebracht van de griffier van de rechtbank die de bestreden beslissing heeft gewezen;

Overwegende dat deze bepaling met een algemene draagwijdte zowel van toepassing is op de vonnissen waarbij echtscheiding wordt toegestaan ingevolge een rechtsvordering tot echtscheiding als op die welke echtscheiding toestaan door omzetting van scheiding van tafel en bed;

Dat aldus, door, wegens verzuim van de uitdrukkelijk bij de wet voorgeschreven vorm, de vervallenverklaring van het hoger beroep van eiseres uit te spreken in zover het gericht is tegen het vonnis waarbij de echtscheiding van de partijen wordt toegestaan, het arrest de in het middel vermelde wettelijke bepalingen niet heeft geschonden;

Dat het middel naar recht faalt;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening;

Veroordeelt eiseres in de kosten.

NOOT — Zie het bestreden arrest van Hof Brussel, 7 oktober 1970, Pas., 1971, II, 45. Zie nog Hof Brussel, 22 maart 1971, R. W. 1970-71, 1620 met noot. Vergelijk Rb. Brussel, 25 juni 1970, Pas., 1970, III, 96, betreffende een geval waarin de echtgenoot die de echtscheiding bekomen had, ten gevolge van omstandigheden buiten zijn wil verhinderd was de overschrijving binnen de wettelijke termijn te laten verrichten.

De bepaling van art. 262, vijfde lid, B. W. is opgenomen in art. 1273 Ger. Wb. dat krachtens art. 1309, derde lid, Ger. Wb. toepasselijk is op de vordering tot omzetting.

HOF VAN CASSATIE

1e Kamer. — 23 april 1971.

Afdelingsvoorzitter : Ridder Rutsaert.
Raadsheer-verslaggever : M. A. Meeüs.
Advocaat-generaal : M. Detournay.
Advocaten : Mrs. Dasseste en Struye.

Echtscheiding en scheiding van tafel en bed. — Verzoening. — Begrip. — Bekentenis ?

De verzoening van de echtgenoten, welke ingevolge art. 272 B.W. het verval van de vordering tot echtscheiding medebrengt, bestaat onder meer in een wilsovereenkomst van beide echtgenoten, waarbij de beledigde vergiffenis schenkt en de schuldige die aanvaardt en uiting geeft aan zijn bedoeling niet meer in zijn vorige dwalingen te hervallen. Ten deze maakt het bestreden arrest het bestaan van een verzoening geenszins afhankelijk van een zekere duur van de verzoening.

Met betrekking tot de omstandigheid dat de beledigde echtgenoot aan de onderzoeksrechter verklaard had dat hij met zijn echtgenote verzoend was, en hij zulks onder eed verklaard had voor de correctionele rechtbank, wijst het bestreden arrest erop dat uit het geheel van deze eenzijdige bewoordingen slechts een gevoelskwestie en een hoop hoofdzakelijk ten bate van de kinderen naar voren komt, met wellicht de verheven wens aan de moeder van deze kinderen een strafrechtelijke veroordeling voor een enkel felt waarvan de man alleen het slachtoffer was, te besparen. Aldus geeft het van de verklaringen van de man geen uitlegging die met de bewoordingen ervan onvereenigbaar zijn en beslist het impliciet dat deze verklaringen geen bekentenis uitmaken, in de zin van art. 1354 B.W., welke de wil impliceert, ten aanzien van een betwisting, een verklaring af te leggen bestemd om tot bewijs voor de tegenpartij te dienen.

Van de Leur t./ Lobo.

Gelet op het bestreden arrest, op 20 april 1970 door het Hof van beroep te Brussel gewezen;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 231, 272, 273, 274, 1101, 1102, 1108, 1134, 1184, 1319, 1320, 1322, 1341, 1350, 4°, 1354, 1355, 1356 van het Burgerlijk Wetboek en 97 van de Grondwet,

doordat het bestreden arrest het verzet heeft afgewezen dat door eiseres was aangetekend tegen de bij verstek uitgesproken beslissing die, bij bevestiging van het beroepen vonnis, de vordering van de verweerder ontvankelijk verklaarde en de echtscheiding tussen partijen ten nadele van eiseres had toegestaan op grond van artikel 231 van het Burgerlijk Wetboek, daartoe tegen haar als grove beledigingen in aanmerking nemende een geheel van feiten welke in het verzoekschrift waren aangeduid, te weten : de messteek van 20 december 1962, penaal bestraft door de Correctionele rechtbank te Antwerpen op 14 oktober 1963, en, onder verwijzing naar dossiers van het parket, dagtekenende van 1961 en 1965, de openbare aantijgingen betreffende een niet-bewezen buitenechtelijke verhouding van haar echtgenoot met één zijner bedienden en de bewuste ongegronde klachten tegen verweerder ingediend wegens dronkenschap of slagen, alsmede een reeks andere niet-gegronde en bij conclusie aangeduide klachten welke de beslissing globaal in aanmerking neemt als delende in het beledigende karakter van de feiten van het verzoekschrift waarvan zij slechts het gevolg zijn, en de grond van niet-ontvankelijkheid heeft afgewezen welke eiseres tegen de vordering had opgeworpen in zoverre zij de grieven van vóór de verzoening tussen partijen van 15 januari 1963 in-

riep (artikel 272 van het Burgerlijk Wetboek), alsmede het subsidiair aanbod van bewijs van de bestanddelen van deze verzoening (artikel 274 van het Burgerlijk Wetboek), om de reden, « dat de verzoening de vergiffenis door de beledigde echtgenoot en de herneming van het gemeenschappelijk leven, met de gemeenschappelijke wil het verleden te vergeten, veronderstelt; dat partij Van de Leur (eiseres) het bewijs van de verzoening meent te vinden in de verklaringen door haar echtgenoot gedurende het strafonderzoek afgelegd in verband met de opzettelijke messteek hem door haar op 20 december 1962 in de rug toegebracht ... en daaropvolgend ter correctionele zitting van 14 oktober 1963 onder eed ... « wij zijn verzoend », waar uit het geheel dezer eenzijdige bewoordingen slechts een gevoelskwestie en een hoop hoofdzakelijk ten bate van de kinderen naar voren komt ...; dat ten tijde van bedoeld misdrijf Van de Leur op het adres Wambachtstraat verbleef en uit verschillende overgelegde bescheiden die tot de beweerde verzoeningsperiode behoren ... blijkt dat (zij) kort vóór de aanvangsdatum van deze periode op zijn minste veelvuldig afzonderlijk op het adres verbleef; dat onder meer haar talrijke klachten en aangiften bij de politie tijdens bedoeld tijdperk lastens haar echtgenoot om allerlei redenen, de betekening dd. 3 juli 1963 ten verzoeken van partij Lobo van een bevelschrift van 6 oktober 1961 houdende verbod aan zijn vrouw nog de echtelijke woning te betreden of haar man nog lastig te vallen, de burgerlijke procedure tot zegellegging en het gemis aan volledige zegellichting, het arrest dd. 17 september 1966 van dit hof waarbij Lobo tot een gevangenisstraf en een geldboete werd veroordeeld om opzettelijke slagen of verwondingen aan zijn echtgenote op 2 juni 1963, 24 november 1964 en 7 maart 1965 te hebben toegebracht ... de afwezigheid van het bestaan van een onontbeerlijke vaststaande wederzijdse verzoeningsgeest ... aantonen ...; dat het wel vreemd voorkomt dat partij Van de Leur de door haar beweerde einddatum der verzoeningsperiode juist stelt op de datum van de notariële akte door Mr. Hopchet ... opgemaakt tot vaststelling van een voorlopige tussen partijen overeengekomen levensschikking, bestanddeel dat uiteraard de uitslag en veropenbaring is van een voortdurende onenigheid, des te meer daar de akte ... uitdrukkelijk vermeldt dat de overeenkomst getroffen wordt « met het oog op het voorkomen van incidenten welke het normaal samenwonen onder hetzelfde dak onvermijdelijk met zich schijnt mede te brengen » en verder ... beschikt ... (...), gegevens die het bestaan van een staat van werkelijke verzoening uitsluiten; dat na de beweerde verzoeningsperiode meerdere proces-verbaal door de politie lastens partij Van de Leur werden opgesteld waaruit haar afzonderlijke woonst blijkt ... (...), geheel waaruit afwezigheid van verzoening nogmaals blijkt »;

terwijl, eerste onderdeel, zo weliswaar de feitenrechter soeverein oordeelt of er een verzoening heeft plaatsgehad, hij, evenwel de plicht heeft, wanneer hij dit doet, zich te stellen op het tijdstip van de overeenstemming tussen de partijen om, wederzijds, de voorbij fouten te vergeven, deze vergiffenis te aanvaarden en samen te komen onder hervatting van het gemeenschappelijk leven (artikelen 272, 1101, 1102, 1108 en 1134 van het Burgerlijk Wetboek); dit tijdstip in de door eiseres regelmatig genomen conclusie was vastgesteld op 15 januari 1963; het, tot het in der minne uit elkaar gaan van 9 maart 1965, voortgezette gemeenschappelijke leven door haar werd voorgesteld als een element ten bewijze van bedoelde verzoening op 15 januari 1963.

terwijl, door de afwezigheid van verzoening af te leiden uit een geheel van feiten dat hij situeert tijdens en na « de verzoeningsperiode », en door de grond van niet-ontvanke-lijkheid alsmede het aanbod van bewijs te verwerpen om de reden dat hij in deze feiten « het bestaan van een on-

ontbeerlijke vaststaande wederzijdse verzoeningsgeest » of « het bestaan van een staat van werkelijke verzoening » niet ontdekt, de rechter aan de wet iets heeft toegevoegd, door de duur tot een bestanddeel van de verzoening te maken (schending van artikel 272 van het Burgerlijk Wetboek) en de juiste draagwijdte van het middel en van het bewijsaanbod, die in de conclusie van eiseres vervat waren, heeft miskend (schending van de artikelen 1319, 1320 en 1322 van het Burgerlijk Wetboek),

terwijl, door niet te onderzoeken of er een overeenstemming tot verzoening tussen de partijen bestond op 15 januari 1963, het arrest benevens artikel 272, de artikelen 1101, 1102, 1108 en 1134 van het Burgerlijk Wetboek heeft geschonden en niet passend heeft geantwoord op de conclusie van eiseres (schending van artikel 97 van de Grondwet),

terwijl de twijfel welke de redenen althans laten heersen omtrent dit punt, de wettigheid van de beslissing belet te toetsen (schending van artikel 97 van de Grondwet);

tweede onderdeel, de bekentenis « wij zijn verzoend » gestaafd door de eed geheel de waarheid, niets dan de waarheid te zeggen, welke de verweerder op de terechtzitting van 14 oktober 1963 heeft afgelegd, generlei voorbehoud behelste en vergezeld ging, zoals vaststaat, van zijn aanvaarding de veroordeelde echtgenote terug te nemen en van een samenwoning van de partijen die voortgezet werd tot zij in der minne uit elkaar gingen, zoals vastgesteld in de akte van notaris Hopchet van 9 maart 1965; aldus het bewijs was geleverd van de elementen, zowel psychologische als materiële, die de verzoening opleveren,

terwijl het arrest, door dit te ontkennen, de bewijskracht miskent welke de wet aan de bekentenis van de partij of aan haar eed verbindt (schending van de artikelen 1350, 4°, 1354, 1355 en 1356 van het Burgerlijk Wetboek) en aan de bovengemelde authentieke akte van 9 maart 1965 (schending van de artikelen 1319, 1320, 1322, en 1341 van het Burgerlijk Wetboek) en het geloof schendt, dat moet gehecht worden aan het proces-verbaal van de terechtzitting van 14 oktober 1963 van de 9de correctionele kamer van de Rechtbank van eerste aanleg te Antwerpen dat de verklaring onder eed van verweerder inhoudt, en aan de notariële akte van 9 maart 1965 (schending van de artikelen 1319, 1320 en 1322 van het Burgerlijk Wetboek),

terwijl het arrest voorts het middel van de conclusie van eiseres ononderzocht laat dat de rechtvaardiging geeft van de gelijktijdige bewoning, tussen 1963 en 1965, van beide verblijfplaatsen, aan de Belgiëlei en de Wambachtstraat te Antwerpen (schending van artikel 97 van de Grondwet);

derde onderdeel, een nieuwe stranding van het huishouden gewis aan de partij de mogelijkheid geeft een nieuwe vordering in te stellen op grond van feiten die zich na de verzoening hebben voorgedaan en alsdan van de oude feiten gebruik te maken om haar nieuwe eis te staven (artikel 273 van het Burgerlijk Wetboek); zo deze mislukking te wijten is aan de aanvankelijk beledigde echtgenoot, zij hem evenwel geen argument aan de hand doet tegen zijn echtgenoot met wie hij zich voorheen had verzoend (artikel 1184 van het Burgerlijk Wetboek); het arrest, door in zijn beoordeling van afwezigheid van verzoening, feiten van vóór de 15de januari 1963 in beschouwing te nemen welke de rechter uitdrukkelijk verweerder ten laste legt, de artikelen 272, 273, 1108, 1134, 1184 van het Burgerlijk Wetboek en 97 van de Grondwet geschonden heeft,

terwijl, door de echtscheiding toe te laten op basis van aan eiseres te wijten feiten welke plaats hadden na 15 januari 1963, zonder te constateren dat de sedert de verzoening opgetreden oorzaken op zichzelf van zulke ernst waren dat zij de partij in staat stelden de oude oorzaken aan te wenden en dat verweerder zich kon beroepen op de uitzonderlijke bepaling, vervat in artikel 273 van het Burgerlijk Wetboek, en, zonder te constateren, ook

dat de echtscheiding in elk geval gerechtvaardigd was op grondslag van deze enkele nieuwe feiten, het bestreden arrest de artikelen 231, 272 en 273 van het Burgerlijk Wetboek, alsmede artikel 97 van de Grondwet geschonden heeft :

Wat het eerste onderdeel betreft :

Overwegende dat eiseres in haar conclusie in hoger beroep staande hield dat de feiten waarop de vordering tot echtscheiding van verweerder steunde, in zover zij vóór 15 januari 1963 plaats hadden, niet in aanmerking konden genomen worden wegens de tussen de partijen tot stand gekomen verzoening die van 15 januari 1963 tot 9 maart 1965 geduurd had ;

Overwegende dat de verzoening van de echtgenoten, welke ingevolge artikel 272 van het Burgerlijk Wetboek het verval van de vordering tot echtscheiding medebrengt, onder meer in een wilsovereenstemming van beide echtgenoten bestaat, waarbij de beledigde vergiffenis schenkt en de schuldige die aanvaardt en uiting geeft aan zijn inzicht in zijn vorige dwalingen niet meer te hervallen ;

Overwegende dat het arrest, na vastgesteld te hebben, zoals uit de in het middel overgenomen redenen blijkt, dat menigvuldige incidenten tussen de echtgenoten plaatsgrepen ten tijde van de beweerde verzoening, beslist dat deze incidenten « de afwezigheid van het bestaan van een onontbeerlijke vaststaande wederzijdse verzoeningsgeest ten overvloede aantonen » en daaruit besluit « dat het duidelijk is, ten overstaan van al deze overvloedige gegevens, dat er nooit tussen partijen een verzoening in de zin vereist in een echtscheidingsprocedure tot stand is gekomen » ;

Dat uit deze redenen geenszins volgt dat het arrest het bestaan van een verzoening tussen de echtgenoten, in de zin van artikel 272 van het Burgerlijk Wetboek, afhankelijk maakt van een zekere duur van de verzoening ; dat door te verklaren dat bij gebrek aan wederzijdse verzoeningsgeest er nooit een verzoening tot stand is gekomen, het arrest noodzakelijk beslist, aldus tevens de conclusie van eiseres passend beantwoordend, dat de echtgenoten zich noch op 15 januari 1963, noch op een andere datum hebben verzoend ;

Dat het arrest derhalve, zonder de bewijskracht van de conclusie van eiseres te miskennen, zijn beslissing regelmatig motiveert en wettelijk rechtvaardigt ;

Wat het tweede onderdeel betreft :

Overwegende dat eiseres in conclusie aanvoerde dat « geïntimeerde (thans verweerder) niet alleen tijdens het strafrechtelijk onderzoek aan de onderzoeksrechter verklaard had dat hij met zijn echtgenote verzoend was, doch dat hij zulks onder eed had verklaard op de zitting van de correctionele rechtbank, waarvan hem akte gegeven werd in het zittingsblad » ;

Overwegende dat het arrest, in verband met de aldus ingeroepen verklaringen van verweerder, erop wijst dat « uit het geheel van deze eenzijdige bewoordingen slechts een gevoelskwestie en een hoop hoofdzakelijk ten bate van de kinderen naar voren komt, met wellicht de verheven wens aan de moeder van deze kinderen een strafrechtelijke veroordeling, voor één, enkel feit waarvan hij alleen het slachtoffer was, te besparen » ; dat het arrest verder, op grond van de feitelijke gegevens die het vaststelt, beslist dat er geen wederzijdse verzoeningsgeest bij de partijen heeft bestaan ;

Overwegende dat het arrest aldus van de verklaringen van verweerder geen uitlegging geeft die met de bewoordingen ervan onverenigbaar is en impliciet maar zeker beslist dat deze verklaringen geen bekentenis uitmaken, in de zin van artikel 1354 van het Burgerlijk Wetboek, welke de wil impliceert, ten aanzien van een betwisting, een ver-

klaring af te leggen bestemd om tot bewijs voor de tegenpartij te dienen ;

Dat het arrest derhalve noch de bewijskracht van deze verklaringen miskent, noch de in het middel vermelde wetsbepalingen betreffende de bekentenis schendt ;

Overwegende dat het arrest evenmin de bewijskracht miskent van de tussen de partijen op 9 maart 1965 gesloten overeenkomst door te verklaren, op grond van de in het middel vermelde redenen, dat de bewoordingen van deze overeenkomst het bestaan van een staat van werkelijke verzoening uitsluiten ;

Overwegende dat het arrest de conclusie van eiseres betreffende het samenwonen van de partijen gedurende de door eiseres beweerde verzoeningsperiode passend beantwoordt door vast te stellen dat eiseres vanaf de aanvangsdatum van deze periode veelvuldig afzonderlijk verbleef ;

Wat het derde onderdeel betreft :

Overwegende dat nu het arrest wettelijk beslist, zoals uit het antwoord op de eerste twee onderdelen blijkt, dat er geen verzoening tussen de echtgenoten tot stand is gekomen, dit onderdeel, dat op de onderstelling berust dat er wel een verzoening is geweest, bij gebrek aan belang niet ontvankelijk is ;

Dat het middel in geen van zijn onderdelen kan aangenomen worden ;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening ;
Veroordeelt eiseres in de kosten.

RAAD VAN STATE

7e Kamer. — 6 oktober 1971.

Voorzitter : M. D. Declaire.

Staatsraden : MM. C. Smolders en P. Vermeulen.

Eerste Auditeur : M. H. Vliebergh.

Advocaat : Mr. Leo Lindemans.

Gebruik der talen (in het leger). — Algemeen rechtsbeginsel i.v.m. talenkennis van leden van een examencommissie.

Het is een algemeen beginsel dat niet eens in een tekst moet worden neergeschreven om te gelden, dat, indien de overheid, daarin begrepen de militaire overheid, een examen inricht, de leden van de examencommissie de grondige kennis moeten hebben van de taal of talen waarin het examen mag worden afgelegd.

Wanneer bijzondere toestanden het in feite onmogelijk maken volledig aan het algemeen beginsel te voldoen, moet het individuele en vanzelfsprekende recht van de examinandus om volledig door alle examinatoren begrepen te worden en door hen op een volledig verstaanbare manier te worden ondervraagd, wijken voor de noodwendigheden van de dienst, maar uiteraard enkel in de mate dat er werkelijk een onmogelijkheid bestaat om zijn individueel recht in acht te nemen en in de mate dat de overheid daarvan het bewijs levert.

Kerremans t./

Belgische Staat (Minister van Landsverdediging).

Arrest nr. 14.934.

Overwegende dat het beroep strekt tot vernietiging van :
1) de beslissing van 15 oktober 1968 waarbij de examencommissie, belast met het afnemen van de betoepsexamens

voor de bevordering tot de graad van majoor van de Infanterie, schijf 52, het resultaat van het theoretisch examen dat door verzoeker werd afgelegd vaststelt ;

2) de beslissing van de Minister van Landsverdediging, blijkend uit een nota van 3 februari 1969 door de stafchef van de Landmacht aan verzoeker gericht, waarbij verzoekers klacht tegen de hiervoor vermelde beslissing van de examencommissie van 15 oktober 1968 wordt verworpen en verzoeker een tweede maal en daarom definitief wordt afgewezen voor bevordering tot majoor ;

Over de toedracht van de zaak.

Overwegende dat verzoeker, aan wie het op 17 oktober 1966 toegelaten werd de cursussen te volgen en de proeven af te leggen voor de bevordering tot de graad van majoor, na in juni 1968 niet te zijn geslaagd voor het theoretisch examen zodat hij werd beschouwd als een eerste afwijzing opgelopen te hebben, in oktober 1968 voor een tweede maal deelnam aan dat examen ; dat bij beslissing van 15 oktober 1968 de examencommissie aan verzoeker voor elk der onderdelen van het theoretisch examen, d.i. het taktisch gedeelte en het technisch gedeelte, 45 punten op 100 toekende ; dat, om te slagen verzoeker de helft der punten diende te behalen voor het technisch gedeelte en de helft der punten voor het taktisch gedeelte ; dat de tegenpartij aanvaardt dat verzoeker op 29 oktober 1968 kennis heeft gekregen van de door de wapendirecteur medegedeelde uitslagen ; dat, bij toepassing van punt 26 van de algemene order T/42 B van 4 november 1964, betreffende de organisatie der beroepsexamens voor kandidaat-majors van de wapens van de Landmacht, luidens hetwelk elke klacht langs hiërarchische weg moet ingediend worden binnen de dertig dagen te rekenen vanaf de datum waarop de wapendirecteur de uitslagen heeft medegedeeld, verzoeker op 29 oktober 1968 een bezwaarschrift richtte tot de Minister van Landsverdediging waarin hij bezwaren deed gelden in verband met de samenstelling en de werkwijze van de examencommissie en tevens beweerde dat minstens één der kandidaten reeds vóór het examen in het bezit was geweest van de vragen ; dat verzoeker de wens uitdrukte dat ofwel zijn werk zou worden onderzocht door een nieuwe examencommissie, ofwel zijn twee mislukte pogingen als nietig zouden worden beschouwd zodat hij opnieuw tot de examens en de voorbereidingscursussen zou worden toegelaten met de volgende reeks kandidaten ; dat het bezwaarschrift door de directeur van de Infanterie en daarna door de stafchef van de Landmacht werd onderzocht ; dat deze laatste een onderzoekscommissie oprichtte om verzoekers bewering dat een der kandidaten de vragen reeds kende te onderzoeken en bij nota van 5 december 1968 aan de Minister zijn eerste conclusies in verband met de andere bezwaren van verzoeker ter kennis bracht ; dat op 23 december 1968 de onderzoekscommissie tot het besluit kwam dat geen bewijs van de ingeroepen onregelmatigheid werd geleverd ; dat de stafchef van de Landmacht op 9 januari 1969 definitief verslag uitbracht bij de Minister, verklaarde dat hij zich volledig aansloot bij de conclusies van de onderzoekscommissie en tot de slotsom kwam dat verzoeker « definitief gezakt » was en dat zijn klacht ongegrond was ; dat de Minister op bedoeld verslag schriftelijk zijn akkoord betuigde ; dat bij nota van 3 februari 1969 de stafchef van de Landmacht aan verzoeker ter kennis bracht wat volgt : « Na de in rubriek vermelde (verzoekers bezwaarschrift) grondig onderzocht te hebben deel ik U mede dat : 1° U definitief gezakt bent voor het bevorderingsexamen voor de graad van majoor en er dus geen sprake kan zijn dit examen over te doen. 2° Uw klacht ongegrond is en dientengevolge verworpen wordt » ;

Ten aanzien van de beslissing van de examencommissie van 15 oktober 1968.

Overwegende dat het eerst in aanmerking te nemen

middel dat verzoeker tegen de beslissing van de examencommissie van 15 oktober 1968 aanvoert, hierin bestaat dat die commissie niet regelmatig was samengesteld ; dat verzoeker meer bepaald de schending inroeft van artikel 1 van het koninklijk besluit van 19 februari 1957 ter bepaling bij toepassing van de wet betreffende het gebruik der talen bij het leger, van de samenstelling der in de Krijgsmacht en Rijkswacht in te richten examencommissies, doordat minstens twee leden van de examencommissie niet de grondige kennis bezaten van het Nederlands, zijnde de taal waarin verzoeker als recipiendaris het examen moest afleggen ; dat hij betoogt dat artikel 2 van bedoeld koninklijk besluit weliswaar afwijkingen toelaat van de in artikel 1 gestelde regel, doch enkel in geval geen voldoende aantal tweetalige officieren beschikbaar is, hetgeen, volgens verzoeker, niet het geval is geweest ;

Overwegende dat artikel 31 van de wet van 30 juli 1938 betreffende het gebruik der talen bij het leger, zoals het werd gewijzigd door de wet van 30 juli 1955, bepaalt wat volgt : « § 1. — Niemand kan tot examinator aan de koninklijke militaire school worden benoemd zo hij niet op de in artikel 2 of in artikel 7 voorgeschreven wijze het bewijs geleverd heeft dat hij doet blijken van zijn grondige kennis der taal waarin de recipiëndi moeten ondervraagd worden. § 2. — De Koning bepaalt het aantal leden van elke examencommissie die moeten voldoen aan de voorwaarden vermeld in § 1... » ; dat artikel 1 van het koninklijk besluit van 19 februari 1957, dat ter uitvoering van evenvermelde § 2 werd genomen, luidt als volgt : « Elke examencommissie, die in de Krijgsmacht en in de Rijkswacht wordt ingericht, bestaat uit officieren die op de wijze bepaald onder artikel 2 of artikel 7 van de wet van 30 juli 1938, gewijzigd bij de wet van 30 juli 1955, het bewijs bijbrengen van de grondige kennis van de taal waarin de recipiëndi moeten worden ondervraagd. De voorzitters van de examencommissies kunnen evenwel worden gekozen uit officieren die aan deze vereiste niet voldoen » ; dat in artikel 2 echter wordt bepaald dat in afwijking van artikel 1 het aantal leden van de examencommissies belast met het afnemen van « de professionele examens voorzien voor de toetreding tot het ambt van majoor » die aan het in artikel 1 gestelde vereiste moeten voldoen kan worden verminderd zonder dat het nochtans lager mag zijn dan één ;

Overwegende dat de enige betwisting die betreffende de hiervoor in herinnering gebrachte regeling tussen de partijen bestaat, hierop betrekking heeft dat de tegenpartij staande houdt dat een examencommissie regelmatig is samengesteld van het ogenblik dat het voorgeschreven minimum aantal examinatoren, die de grondige kennis van de examentaal of examentalen moeten hebben, aangesteld en aanwezig is onverschillig of het al dan niet mogelijk is alle, of meer dan het bepaalde minimum aantal examinatoren met een grondige kennis van examentaal aan te stellen, terwijl verzoeker integendeel voorhoudt dat in beginsel alle aangestelde examinatoren de grondige kennis van de examentaal moeten hebben en van dat beginsel slechts mag worden afgeweken indien bewezen kan worden dat in feite geen voldoende aantal examinatoren met grondige kennis van de examentaal beschikbaar is ;

Overwegende dat het een algemeen beginsel is dat niet eens in een tekst moet worden neergeschreven om te gelden, dat, indien de overheid, daarin begrepen de militaire overheid, een examen inricht, de leden van de examencommissie de grondige kennis moeten hebben van de taal of talen waarin het examen mag worden afgelegd ; dat dit beginsel overigens in onderhavig geval uitdrukkelijk is bevestigd geworden in artikel 1 van het hiervoor vermeld besluit van 19 februari 1957 ; dat bijzondere, al dan niet historisch verklaarbare toestanden in het leger het in feite onmogelijk kunnen maken volledig aan het algemeen beginsel te voldoen, in welk geval het individuele en vanzelfsprekende recht van de examinandus om volledig door alle

examinatoren begrepen te worden en door hen op een volledig verstaanbare manier te worden ondervraagd, moet wijken voor de noodwendigheden van de dienst, maar uiteraard enkel in de mate dat er werkelijk een onmogelijkheid bestaat om zijn individueel recht in acht te nemen en in de mate dat de overheid daarvan het bewijs levert; dat het minimum aantal leden dat, in de hiervoor aangehaalde voorschriften wordt vermeld, die de grondige kennis van de examentaal moeten hebben, niet is het minimum dat alles regelmatig maakt indien dat maar bereikt wordt, maar het absoluut minimum beneden hetwelk in geen geval een examencommissie regelmatig samengesteld kan zijn, ook niet wanneer het bewezen moest zijn dat er niet voldoende examinatoren met de grondige kennis van de examentaal beschikbaar zijn;

Overwegende dat de tegenpartij voor de Raad van State het bewijs niet heeft voorgebracht dat in feite geen groter aantal examinatoren beschikbaar waren die de grondige kennis van de beide examentalen hadden; dat het middel gegrond is;

Ten aanzien van de beslissing van de Minister van Landsverdediging.

Overwegende dat de vernietiging van de sub 1° bestreden beslissing uiteraard moet leiden tot de vernietiging van de sub 2° bestreden beslissing,

Besluit :

Artikel 1.

De beslissing van 15 oktober 1968, waarbij de examencommissie, belast met het afnemen van de beroepsexamens voor de bevordering tot de graad van majoor van de infanterie, schijf 52, het resultaat van het theoretisch examen dat door P. Kerremans werd agelegd vaststelt, is vernietigd.

Artikel 2.

De beslissing van de Minister van Landsverdediging waarbij verzoekers klacht tegen de beslissing van het examencommissie van 15 oktober 1968 wordt verworpen en verzoeker een tweede maal en daarom definitief wordt afgewezen voor bevordering tot majoor, is vernietigd.

Artikel 3.

De kosten, bepaald op zeventienhonderd vijftig frank, komen ten laste van de Belgische Staat (Ministerie van Landsverdediging).

NOOT. — In dit arrest wordt bevestigd als algemeen rechtsbeginsel « dat niet eens in een tekst moet worden neergeschreven om te gelden », dat de leden van een examencommissie de grondige kennis moeten bezitten van de taal waarin de examinandus het examen aflegt.

Voor de gewone man is dit niets meer dan een uiting van gezond verstand. Het feit dat anno 1971 nog een arrest van het hoogste administratief rechtscollege vereist is om de evidentie te bevestigen dat de examinator de taal van de examinandus moet kennen, toont aan hoezeer de taaltoestanden in het leger scheefgetrokken waren (en nog wel zijn).

Juridisch-technisch is dit arrest van de Raad van State niet geheel nieuw. Een gelijkaardige beslissing wordt aangetroffen in het arrest Devynck d.d. 13 oktober 1961, dat, het weze terloops als eigenaardigheid vermeld, net als huidig arrest Kerremans, werd gewezen op andersluidend advies van het auditoraat. In het arrest Devynck werd echter geen algemeen rechtsbeginsel ingeroepen; de Raad van

State stelde « ... dat de centrale examencommissie, die een orgaan van de Staat is, onderworpen is aan de (toen geldende) wet van 28 juni 1932 op het gebruik der talen in bestuurszaken, en derhalve, bij toepassing van artikel 1, § 1, ertoe gehouden was terzake in het Nederlands te beaardslagen; dat uit de samenstelling van de commissie voortvloeit dat zij zich naar die verplichting niet kon gedragen; dat genoemde commissie derhalve onregelmatig was samengesteld; dat dit middel ambtshalve moet worden opgeworpen ».

Het arrest Kerremans zet een beduidende stap verder. Thans wordt de verplichting voor de examinator om de grondige kennis van de taal van de examinandus te bezitten geadstrueerd als een algemeen rechtsbeginsel.

Het hier vooropgestelde rechtsbeginsel is een toepassing van de z.g. « zorgvuldigheidsplicht » in hoofde van de overheid. Als criterium voor toetsing van de zorgvuldigheidsnorm geldt de vraag of het bestuur bij de uitoefening van zijn taak is opgetreden « met een zodanige mate van zorgvuldigheid t.a.v. degenen, wier belangen bij de taakuitoefening kunnen zijn betrokken, dat deze belangen niet onnodig werden geschaad » (vgl. Th. A. M. Van Der Horst en J. Van De Poel, Toepassing van algemene rechtsbeginselen in de administratieve jurisprudentie, pre-advies, uitg. Nederlands Instituut voor Bestuurswetenschappen, 1961, p. 17).

Sinds het standaardarrest van 7 maart 1963 wordt de zorgvuldigheidsnorm door het Hof van Cassatie gehanteerd bij de beoordeling van de overheidsaansprakelijkheid: « De machten welke de wet aan de administratie in het algemeen belang toekent stellen haar niet vrij van de verplichting van voorzichtigheid, welke zich aan allen opdringt » (Pas., 1963, I, 744 e.v., met conclusie van W.J. Ganshof Van Der Meersch; R.C.J.B., 1963, 96 e.v., met noot J. Dabin R.W. 1963-1964, 1115. Zie hierover uitvoering J. Delva, Evolutie van de rechtspraak inzake fundering van de overheidsaansprakelijkheid, T.B.P. 1969, 67-102; id. Rechtspr. inzake overheidsaansprakelijkheid, T.B.P., 1971, 195-214. Zie verder ook Cass., 26 april 1963, Pas., 1963, I, 905; R.C.J.B., 1963, 116, met noot J. Dabin; R.W. 1963-64, 287; en Cass., 23 april 1971, R.W., 1970-1971, 1793, met conclusies F. Dumon).

In de rechtspraak van de Raad van State wordt de zorgvuldigheidsnorm op minder uitdrukkelijke wijze aangewend. Toch zijn enkele toepassingen aan te stippen; aldus o.m. het arrest Simoens d.d. 26 april 1968 en het arrest De Cordt d.d. 24 februari 1970. Het huidige arrest Kerremans behelst een nieuwe toepassing van de zorgvuldigheidsnorm.

* * *

Het juridisch belang van het arrest Kerremans ligt dus in hoofdzaak in de uitdrukkelijke erkenning van het bestaan van een algemeen rechtsbeginsel, en wel inzonderheid van een zg. « algemeen beginsel van behoorlijk bestuur » (zie hierover uitvoerig L. P. Suetens, Algemene rechtsbeginselen en algemene beginselen van behoorlijk bestuur in het Belgisch administratief recht, T.B.P., 1970, 379-396). Het is immers bekend dat de frekwente aanwending van algemene rechtsbeginselen door de Raad van State — en sinds kort ook door het Hof van Cassatie — niet algemeen wordt toegejuicht (zie o.m. M. Somerhausen, Les principes généraux du droit administratif, in: « Perspectives del Derecho Publico en la segunda mitad del siglo XX. Homenaje a Enrique Sayagués-Laso », Madrid, 1969, deel IV, 465-490; id., De Raad van State en de algemene beginselen van het administratief recht, T.B.P., 1970, 481-487). Inderdaad, de vraag wordt gesteld of de zg. algemene beginselen van behoorlijk bestuur nog wel degelijk rechtsbeginselen zijn dan wel of hun toepassing noodzakelijkerwijze een beleidsoordeel, een vraag van opportuniteit impliceert

(J. Mertens de Wilmars, Verleden en toekomst van de bestuurlijke voorgedij, T.B.P., 1968, 9).

Deze vraag vergt een klaar antwoord. Geruime tijd is in het Belgische recht de bevoegdheid van de rechter om overheidsbeslissingen op hun wettelijkheid te toetsen beperkt gebleven tot een zuivere wetmatigheidscontrole (C. Cambier, Principes du contentieux administratif, Brussel, 1961, deel I, 193 e.v.). Tegenover de voortschrijdende vermaatschappelijking van het rechtsleven, welke wordt gekenmerkt door een toenemende (sub)delegatie van verordeningbevoegdheid en toekenning van discretionaire macht aan bestuursorganen, is dergelijke houding niet houdbaar. Het recht evolueert. Een toenemende plaats wordt ingenomen door wettelijke voorschriften met een vage normomschrijving. Deze verandering in de verhouding tussen overheid en burger dwingt de rechter tot een rechtmatigheidscontrole, welke ook het toezicht op de behoorlijkheid omvat. « Het is een zelfde ontwikkeling als in het burgerlijk recht t.a.v. de onrechtmatige daad heeft plaats gehad » (A.D. Belinfante, Kort begrip van het administratief recht, Alphen-a/d-Rijn, 1968, p. 6).

De algemene beginselen van behoorlijk bestuur staan tegenover het « frei Ermessen » van de overheid. Zodra de bestuursorganen niet meer streng gebonden zijn door wettelijke voorschriften, maar een zeer ruime bevoegdheid tot vrije rechtsvinding in concrete gevallen bezitten, bestaat een wezenlijke rechtsbescherming voor het individu slechts wanneer ook de rechters tot vrije rechtsvinding overgaan, binnen de bestaande rechtsorde. Dit geschiedt door de toepassing van de algemene beginselen van behoorlijk bestuur. Deze beginselen zijn rechtsbeginselen, zij het grensbeginselen, zoals in het privaatrecht de beginselen van openbare orde en goede zeden de grens aangeven, welke aan de contractvrijheid is gesteld (H.D. Van Wijck, Voortgaande terugtred, Alphen-a/d-Rijn, 1959, p. 18).

De behoorlijkheidscontrole mag niet worden gelijkgeschakeld met beleidstoezicht, al zal in concreto de grens tussen beide vaak moeilijk kunnen worden afgebakend. Behoorlijk bestuur is geen synoniem van goed bestuur; dit laatste is een ruimer begrip dat, naast de behoorlijkheid, ook andere aspecten omvat waarvan de beoordeling niet tot de taak van een rechterlijke beroepsinstantie behoort (G.J. Wiarda, Algemene beginselen van behoorlijk bestuur in het Nederlandse recht, T.B.P., 1970, p. 376).

* * *

De aanwending, in het huidig arrest Kerremans, van een algemeen beginsel van behoorlijk bestuur « dat niet eens in een tekst moet worden neergeschreven om te gelden », is dus niet alleen gerechtvaardigd, maar toont aan dat onze Raad van State terdege beseft dat een goed begrip van de taak van de rechter — « recht spreken » — rechtsvinding impliceert.

In dit arrest Kerremans is de Raad van State onmiddellijk ingegaan op het vierde middel van verzoeker, dat op zichzelf volstond om tot de vernietiging van de bestreden beslissingen te leiden.

Het weze echter geoorloofd de aandacht ook te vestigen op het tweede middel dat door verzoeker werd ingeroepen, met name de schending van het rechtsbeginsel dat niemand tegelijk rechter en partij in een zaak kan zijn.

In het verslag van eerste auditeur Vliebergh wordt dit middel als volgt toegelicht:

« Het is, in feite, inderdaad zo dat dhr. Groven, alsdan bekleed met de graad van kolonel, de examencommissie heeft voorgezeten. Hij is dus medeverantwoordelijk voor de beslissing die door de examencommissie werd getroffen en welke door verzoeker bij zijn bezwaarschrift wordt aangeklaagd. Hij is dus, in zekere zin, partij geweest in deze zaak.

Anderzijds staat vast dat het dezelfde heer Groven is, inmiddels bevorderd tot generaal-majoor en aangesteld in het ambt van stafchef van de Landmacht (G.S.), die verzoekers bezwaarschrift heeft behandeld en de nota's voor de minister van 5 december 1968 en van 9 januari 1969 heeft gesteld.

In deze hoedanigheid is hij wel niet precies opgetreden als « rechter », maar het kan moeilijk worden betwist dat zijn rol, al was hij zuiver adviserend, bij het tot stand komen van de beslissing van overwegend belang is geweest. »

De eerste auditeur acht het middel ongegrond: « Deze tweevoudige hoedanigheid in hoofde van dhr. Groven is op zichzelf geen reden tot nietigheid. In het arrest Mertens nr. 11.633 van 8 februari 1966, heeft de Raad van State er inderdaad op gewezen dat het rechtsbeginsel volgens hetwelk niemand tegelijk rechter en partij in een zaak kan zijn, toepassing vindt in alle rechtscolleges, doch niet, behoudens uitdrukkelijke bepaling, op een orgaan van het actief bestuur... »

Dit standpunt kan ik niet bijtreden (zie de kritiek op genoemd arrest Mertens, in vergelijking met het arrest Baeke-roodt dd. 16 februari 1966, in mijn studie, T.B.P., 1970, t.a.v. p. 390; in dezelfde zin: R. Van Haecke, Onpartijdigheid en objectiviteit van adviserende organen in tuchtzaken, T.B.P., 1969, p. 52-55). Het is immers een vereiste van behoorlijk bestuur dat het beginsel van fair play, dat op het jurisdictionele vlak uitdrukking vindt in de norm « nemo iudex in causa sua », ook toepassing zou vinden op het vlak van de administratieve procedure. Hierbij moet niet alleen « actual bias » — werkelijke partijdigheid —, maar tevens elke « likelihood of bias » of « appearance of bias » — de schijn van een gemis aan onpartijdigheid — worden vermeden (vgl. S.A. de Smith, Judicial Review of Administrative Action, tweede uitg., Londen, 1967, vierde hoofdstuk). « It is of fundamental importance that justice should not only be done but should manifestly and undoubtedly be seen to be done (Lord Hewart in de zaak R. v. Surrey Justices, ex parte McCarthy, [1924] 1 K.B. 256, t.a.v. p. 259).

Prof. Dr. L. P. Suetens.

HOF VAN BEROEP TE BRUSSEL

1e Kamer. — 10 november 1971.

Voorzitter: M. Maréchal.

Raadsheren: MM. Van Leckwijck en Jans.

Advocaat: Mter A. Le Paige.

Beslag onder derden. — Beslaglegger en derde beslagene zijn dezelfde persoon. — Beslag in eigen handen.

Het beslag onder derden heeft een driehoekig karakter wat betreft de onderlinge rechtsbanden, maar het is niet vereist dat drie personen erin betrokken worden. De beslaglegger kan terzelfder tijd derde-beslagene zijn wanneer hij enerzijds schuldeiser is van de beslagene en anderzijds schuldenaar van de beslagene. De beslaglegger kan dus bewarend beslag onder derden leggen in eigen handen op een bedrag dat hij verschuldigd is aan de beslagene, tot zekerheid van betaling van zijn eigen schuldvordering.

Spaas t./...

Gezien het verzoekschrift, regelmatig naar de vorm, nedergelegd ter griffie van het hof op 12 oktober 1971, waarbij Spaas Maria, te bekwaamere tijd, hoger beroep instelt tegen de beschikking van de beslagrechter in de

rechtbank van eerste aanleg te Brussel dd 6 oktober 1971;

Overwegende dat het verzoekschrift van rechtsingang ertoe strekt machtiging te bekomen om tot zekerheid van verzoeksters schuldvordering van 300.000 F. met aankleven, bewarend beslag onder derden te leggen in haar eigen handen op alle sommen en waarden die zij verschuldigd zou kunnen zijn aan Van Roy Raymond en namelijk op het bedrag van 61.826 F. dat zij hem verschuldigd is ten titel van gerechtskosten van de echtscheidingsprocedure;

Overwegende dat de eerste rechter dit verzoek afgevoerd heeft omdat « het beslag onder derden noodzakelijk drie personen vereist die in deze soort beslag naar vorenkomen: de beslaglegger, de schuldenaar-beslagene en de derde-beslagene » terwijl « in het thans voorgelegd geval er slechts twee personen tegenover elkaar staan »;

Overwegende dat, al heeft het beslag onder derden een driehoekig karakter wat betreft de onderlinge rechtsbanden, het niet vereist is dat drie personen erin betrokken worden; dat de beslaglegger terzelfder tijd de derde-beslagene kan zijn wanneer hij eensdeels schuldeiser is van de beslagene en anderdeels hem bedragen of zaken verschuldigd is;

Overwegende dat ingevolge de ontbinding van het huwelijk van verzoekster en Van Roy Raymond, de huwgemeenschap tussen hen dient vereffend en verdeeld te worden; dat naar luid van het huwelijkscontract dd 24 juli 1957 zij gehuwd waren onder het stelsel van de gemeenschap beperkt tot de aanwinsten; dat onder de eigen goederen van de aanstaande echtgenote onder meer vermeld werden twee sommen van 50.000 F. en 250.000 F. samen 300.000 F., welk bedrag op haar krediet zal moeten gebracht worden bij de vereffening en verdeling van de huwgemeenschap;

Overwegende anderzijds dat uit een voorgelegd stuk blijkt dat verzoekster een som van 61.826 F. aan Van Roy Raymond hoofdens gerechtskosten verschuldigd is;

Overwegende dat de schuldvordering van verzoekster zeker en opeisbaar is en tevens vatbaar voor een voorlopige raming; dat appellante terecht op het gevaar wijst van haar schuld van 61.828 F. te betalen zonder de zekerheid te hebben dat zij betaling van haar schuldvordering zal bekomen;

Om deze redenen,

Het Hof,

Gelet op artikel 24 der wet van 15 juni 1935,

Ontvangt het hoger beroep;

Doet de bestreden beschikking te niet;

Hervormende:

Machtigt appellante om tot zekerheid van hare schuldvordering van 300.000 F. en ten belope van 300.000 F. in principaal te verhogen met 10.000 F. in onkosten en intresten, bewarend beslag onder derden te leggen in haar eigen handen op alle sommen en waarden die zij verschuldigd zou kunnen zijn aan Raymond Van Roy, Tolstraat 62 te Antwerpen en namelijk op het bedrag van 61.826 F. dat zij hem verschuldigd is ten titel van gerechtskosten van de echtscheidingsprocedure;

Laat de kosten in beroep, vereffend op 2.400 F., ten laste van appellante.

BURGERLIJKE RECHTBANK TE DENDERMONDE

1e Kamer. — 10 oktober 1969 (Tussenvonnissen)
en 18 september 1970 (Eindvonnissen).

Voorzitter: M. J. Zenner.

Rechters: M.M. R. Mosselman en J. Matthijs.

Advocaten: Mrs. A. Dinet, R. De Ryck en J.L. Verhavert.

Verbintenissenrecht. — Verkoop van een onroerend goed. — Verhinderende dwaling. — Relatieve nietigheid. — Onverschoonbare dwaling. — Geldigheid van het contract.

Wanneer de kopers denken een vervallen hoeve met 71 aren grond te hebben aangekocht en de verkopers in de waan verkeren deze hofstede met slechts 35 aren grond te hebben verkocht, is het koopcontract aangetast door een verhinderende dwaling.

Een contract dat aangetast is door een verhinderende dwaling is niet onbestaand of onbestaanbaar, maar relatief nietig.

Een contract is niet vernietigbaar wegens een verhinderende dwaling, indien de dwaling in hoofde van één der contracterende partijen onverschoonbaar is.

Echtpaar A en B (verkopers) t./ notaris C, landmeter D, Studiebureel E en echtpaar F en G (kopers).

Tussenvonnissen.

Overwegende dat aanleggers, bij de actie ingeschreven ter A. R. onder nr. 4.500, driehonderdduizend frank schadevergoeding, te verhogen, te verminderen of « te preciseren » tijdens het geding, van verweerders (notaris C, landmeter D en Studiebureel E), solidair, de ene bij gebreke aan de andere, ieder voor het geheel of ieder « voor zijn deel » vorderen, met de vergoedende intresten sedert 20 september 1963, de gerechtelijke intresten en de kosten, en subsidiairlijk: 50.000 fr. provisie en aanstelling van een deskundige;

Overwegende dat zij deze eis steunen op het feit dat eerste verweerder als notaris een verkoopscpromis en een authentieke akte zou verleden hebben, en tweede en derde verweerders als meetkundige schatters een proces-verbaal van opmeting zouden opgemaakt hebben, waarbij het door aanleggers aan de echtgenoten F. en G. verkochte goed wordt beschreven als hebbende een inhoud van 75 a. (compromis) respectievelijk van 71 a. 44 ca. 6 ma. (authentieke akte en opmetingsstaat), terwijl in werkelijkheid zij aan de notaris slechts opdracht hadden gegeven van de verkoop van de hofstede met de helft van de grond, zijnde 35 aren, te verlijden;

Overwegende dat eerste verweerder de afwijzing van de eis, in zover als gesteld tegen hem, vordert, en, subsidiairlijk, aanbiedt de (aanvullende) eed af te leggen over een bepaald feit; kosten als naar recht;

Overwegende dat de tweede en derde verweerders eveneens de afwijzing van de eis vorderen; kosten lastens aanleggers; subsidiairlijk: aanstelling van een expert vorderen, en op tegeneis 10.000 fr. schadevergoeding wegens tergend en roekeloos geding;

Overwegende dat aanleggers, bij de actie ingeschreven ter A.R. onder nr. 8.255, de « nietigverklaring », minstens vernietiging, vorderen ten nadele van de kopers, de echtgenoten F. en G. van bewuste verkoop « wegens dwaling » « over de zelfstandigheid van de zaak »; subsidiairlijk 300.000 frank schadevergoeding en veroordeling van de verweerders tot de gerechtskosten;

Overwegende dat deze vordering regelmatig werd ingeschreven ten Hypotheekkantore;

Overwegende dat deze verweerders de afwijking van

VLAAMSE JURISTEN,

ABONNEERT U OP

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

de eis vorderen als ongegrond, kosten lastens aanleggers, en, in ondergeschikte orde, voor het geval de eis moest ingewilligd worden, veroordeling van aanleggers tot betaling van bepaalde bedragen;

Overwegende dat het geraadzaam voorkomt nagemeld stuk (*opzegbrief gericht door de verkopers of in hun opdracht door de notaris aan pachter of pachters van het bewuste stuk grond met hoeve*) te laten voorleggen overeenkomstig art. 877 en volgende G.W.

Eindvonnis.

Overwegende dat, zo de eis tegen de kopers moest ingewilligd worden, aanleggers ingevolge de door hen aan Notaris G. en landmeter D. verweten fouten geen schade meer zouden lijden, zodat in de eerste plaats het geschil met partijen F.-G. dient beslecht (zie Burg. Brussel 16/2/1954, ontleed in Harmel et Bourseau, Resp. Civ. Notaires (1964), onder T. 309, blz. 670);

Overwegende dat de dwaling in overeenkomsten door alle middelen van recht mag bewezen worden (Cass. 28/12/1882, P. 1883, 11; 8/5/1905, P. 214; De Page, I, nr. 44) en B. W. art. 1341 terzake niet toepasselijk is (De Page, *ibid.*);

Overwegende dat tot geen inschrijving wegens valsheid tegen de notariële aktie dient overgegaan, daar de dwaling uiteraard een feit is, dat de notaris niet zelf kan vaststellen (zie Cass. 19 oktober 1939, p. 427);

Overwegende dat, zoal de dwaling door aanleggers ingeroepen bewezen ware, zij onverschoonbaar zou zijn, d.w.z. dat zij niet door een normaal aandachtig mens ware begaan;

Overwegende dat, ook indien men aanneemt — zoals de notaris verklaarde bij de plaatsschouwing — dat aanlegger A aan deze ministeriële ambtenaar het stuk grond heeft aangewezen dat aanleggers dachten te verkopen en dat slechts ongeveer de helft in oppervlakte bedraagt van datgene dat volgens de stukken werd verkocht, het niettemin vaststaat:

1) dat A, handelend als vertegenwoordiger van zijn echtgenote, eerste aanlegster, het verkoopcompromis dd. 9 september 1963 heeft ondertekend, hetzij ongeveer hetgeen volgens de akte werd verkocht en ongeveer het dubbel van hetgeen hij dacht te verkopen;

2) dat de beide aanleggers de authentieke verkoopakte dd. 20 september 1963, die hen volgens haar tekst voorgelezen werd, ondertekenden en waarin de oppervlakte, volgens meting, van 71 a. 44, 60 ca. wordt opgegeven;

Overwegende dat aanleggers uitbaters zijn van een taxibedrijf, hetgeen een zekere ontwikkeling onderstelt, en dus wel, mits een minimum aandacht, moesten vaststellen dat hetgeen verkocht werd ongeveer het dubbel was van hetgeen zij meenden te verkopen;

3) dat beiden ten slotte het proces-verbaal van meting dd. 16 september 1963, dat aan de akte werd gehecht, ondertekenden, waarop terug bewuste oppervlakte van 71 a. 44,60 ca. voorkomt; dat op dit proces-verbaal de vorm van het perceel is afgebeeld, niet veel breder (ongeveer 94,70 m langs achter) als diep (ongeveer 80 m.), wijl in de opvatting van aanleggers de breedte slechts nagenoeg de helft van de diepte ware geweest, hetgeen de tekening een volledig ander uitzicht hadde gegeven; dat bovendien een breedte van ongeveer 94,70 m. wordt opgegeven aan de achterkant van het perceel, hetzij ongeveer het dubbel van de breedte die aanleggers voor ogen hadden;

Overwegende dat het vertrouwen dat aanleggers in de notaris en de landmeter stelden niet zo blind mocht zijn dat zij tot driemaal toe stukken ondertekenden, die, zoals hoger uitgelegd, opvallend in tegenstrijd waren met hun

bedoeling; dat de omstandigheid dat het perceel licht glooit, zodat men van aan de straat de diepte niet zou kunnen zien, niet dienend is daar zij, als eigenaars (arg. art. 1602 B.W.) toch de diepte (minstens in verhouding tot de breedte) moesten kennen;

Overwegende dat hun onverschoonbare dwaling geen aanleiding mag geven tot vernietiging van de koop (Cass. 6 januari 1944, p. 133 en nota (2); De Page, *Traité*, I, nr. 46, B) noch tot schadeloosstelling ten laste van de koper;

Overwegende dat men weliswaar zou kunnen opperen dat er in casu meer geweest is dan de bij art. 1110 B.W. voorziene dwaling omtrent de zelfstandigheid van de (verkochte) zaak, en wel dat de overeenkomst « onbestaanbaar » was daar partijen een volledig verschillend voorwerp op het oog hadden (theorie van de zgn. « erreur-obstacle » en van de « error in corpore ») (Kluyskens, *Verbintenissen*, nrs. 22 en 23; Laurent, D. XXIV, nr. 87; Beudant, D. VIII, nrs. 100 en 102; Baudry-Lacantinerie, D. XII, nr. 52, 2°; Larombière, art. 1110, nr. 29); dat uit deze zienswijze werd afgeleid dat zulke « onbestaanbare » (feitelijk onbestaande) overeenkomst onder toepassing valt noch van art. 1338 B.W., betreffende de bevestiging van nietige overeenkomsten, noch van art. 1304 B.W., betreffende de verjaring na 10 jaren van de vordering omtrent nietige overeenkomsten (zie Cass. 17.11.1888, P. 1889, 34; 6.3.1919, P. 81; 9. 9.1.1936, P. 110; Civ. Cass. Fr. 6.11.1895, D. 1897, 25; 26.10.1915, D.P. 1921, 172; 16.11.1932, D.H. 1933, 4, over op het onderhavige gelijkende, hoewel ermee niet identische gevallen; Baudry-Lacantinerie, D. XIV, nr. 1932); dat, eens aangenomen dat het in casu over een « onbestaanbare » overeenkomst gaat, en geen nietige, men zou kunnen aanvoeren dat het hoger aanvaarde stelsel van de onverschoonbare dwaling slechts toepasselijk is op de laatste en niet op de eerste;

Overwegende dat vooreerst dient vastgesteld dat de Wet niet spreekt van « onbestaanbare » maar alleen van nietige overeenkomsten (zie o.m. art. 1117 B.W.) en van nietigverklaring of vernietiging (art. 1304 en 1338 B.W., beide laatste termen zijn hier synoniemen: zie o.m. nota onder art. 1304, in Simon en De Beus, *Burgerlijk Wetboek* (uitg. 1963); Planiol, *Traité élémentaire*, II, nrs. 1272 vgg.); dat het onderscheid tussen « onbestaanbare » en nietige akten dus alleen door rechtspraak (zie hoger) en rechtsleer werd ingevoerd (De Page, D.I., nr. 101);

Overwegende dat dit onderscheid niet alleen nutteloos maar schadelijk lijkt; dat inderdaad de sanctie van « onbestaanbare » rechtshandelingen uiteraard zwaarder zou moeten zijn dan die van nietige; dat dus de eerste zouden getroffen moeten worden door een absolute nietigheid; dat echter tal van voorbeelden aantonen dat dit niet het geval is (De Page, II (uitg. 1964), nr. 780 en nota's; een paar voorbeelden: de nietigheid « rechtens » van de rechtshandeling van de onbekwame (art. 502 B.W.) is slechts betrekkelijk (Cass. 27.4.1899, P. 201); de rechtsdaad van een volkomen dronken persoon zou « onbestaanbaar » zijn (Kluyskens, op. cit. nr. 19) en dus niet voor bevestiging vatbaar; maar een contract met geweld afgedwongen, zou slechts betrekkelijk nietig zijn (art. 1111 B.W. en vlg.) en bijgevolg wel voor bevestiging vatbaar (art. 1115 B.W.); dat verschil gaat niet op (Koooph. Dendermonde, 25 juni 1969, inzake De V. en A. t/C. en inzake V.L. en C. t/C., bevestigd door Gent 18.3.1970 (twee arresten));

Overwegende anderzijds dat er evenmin toestemming aanwezig is, wanneer deze door de in art. 1109 B.W. opgesomde middelen (dwaling, geweld, bedrog) werd « bekomen » (idem: nota Naquet in Sirey, 1912, blz. 250, Kolom 2), h) met aanhaling van Pothier —, en dus ook geen overeenkomst (art. 1108 B.W.); dat de Wet in deze gevallen nochtans slechts een betrekkelijke nietigheid

voorziet (art. 1117, 1304, 1338 B.W.) en wel, omdat het slechts over private belangen gaat;

Overwegende dat de invoering van de « onbestaanbare » rechtshandelingen fel schijnt in de hand gewerkt door het feit dat in het gewone spraakgebruik hetgeen niet bestaat niet kan bevestigd worden (zie de hoger aangehaalde rechtspraak en rechtsleer, die de « onbestaanbare » akten aanvaardt);

Overwegende dat we ons echter op het terrein van het recht bevinden, waar het er alleen op aankomt met bepaalde gegevens bepaalde rechtsregels te verbinden; dat in deze conceptie niets belet en alles ertoe aanzet aan de zogeheten « onbestaanbare » rechtshandelingen dezelfde rechtsgevolgen (bevestiging voornamelijk) te hechten als aan de nietige (zie grondige kritiek op de theorie der onbestaanbare akten in: Cass. 12.7.1855, P. 336; Brussel 25.5.1897, P. 234; De Page, o.m. 11, nr. 780, 1, nr. 35 over « error in corpore »; hoger aangehaalde nota Naquet); dat alleen uitzondering dient gemaakt wanneer de openbare orde in het gedrang komt (zelfde rechtspraak en rechtsleer);

Overwegende dat weliswaar art. 1582 B.W. de koop bepaalt als « een overeenkomst waarbij de ene partij zich verbindt om « een zaak te leveren, en de andere om daarvoor een prijs te betalen » en art. 1583 B.W. voorziet dat de koop « tussen partijen voltrokken (is), en de koper verkrijgt van rechtswege de eigendom ten aanzien van de verkoper, zodra er overeenkomst is omtrent de zaak en de prijs, hoewel de zaak nog niet geleverd en de prijs nog niet betaald is »;

Overwegende dat nooit beweerd werd dat deze bepalingen afbreuk zouden doen aan de algemene geldigheidsvoorwaarden der overeenkomsten (art. 1108 B.W. en vlg.); dat zij zich alleen bij deze voorwaarden komen voegen teneinde aan de koop zijn specifiek aspect te geven (De Page, IV, nr. 10); dat zij essentieel inhouden dat er geen koop is zonder eigendomsoverdracht, mits een prijs (art. 1582 B.W.) en dat deze eigendomsoverdracht geschiedt « solo consensu », d.i. « zodra » (art. 1583 B.W.) er akkoord is omtrent zaak en prijs (en andere door partijen essentieel geachte voorwaarden (De Page IV, nrs. 8 tot 11));

Overwegende dat deze laatste regel het consensueel karakter van de koop-overeenkomst benadrukt, d.i. de wijze waarop en het ogenblik vanaf hetwelk de eigendomsoverdracht plaats heeft (De Page, nr. 9), doch niets afdoet aan de beginselen betreffende de dwaling, hoger weergegeven;

Overwegende daarenboven dat indien men toch moest aannemen dat kwestieuze overeenkomst niet aangetaast is door nietigheid maar « onbestaanbaar » is, deze toestand even goed zou te wijten zijn aan de onverschoonbare dwaling van de verkopers, en het beste herstel hunner fout ten aanzien van de koper — waarvan niet bewezen is dat hij enige vergissing of andere fout beging — erin zou bestaan het contract te behouden (cfr. De Page, I, nr. 46, C en D; zie ook Burg. Doornik 7.3.1956, R.G.A.R.-1956, 5787, motieven, over gelijkaardig geval: misverstand tussen partijen omtrent het verkochte huis);

Overwegende dat in het « verkoopscompromis », art. 2, de waarborg der aangeduide grootte wordt uitgesloten, « al ware het verschil voor meer dan een twintigste ten bate of ten schade van koper »; dat dit beding ook ten nadele van de verkoper kan uitvallen « ten bate... van de koper » (in tegenstelling met de authentieke akte: alleen ten nadele van de kopers);

Overwegende dat het in casu niet gaat over de verkeerd opgegeven maat van het verkochte goed, over de identiteit waarvan partijen akkoord zijn (art. 1619 B.W., dat aan de grondslag ligt van het beding), maar wel over

de verkeerde aanduiding van het goed, voorwerp van de verkoop; dat het beding dit geval niet voorziet.

NOOT. — Een echtpaar dat een bouwvallige hoeve met ongeveer 71 are grond in eigendom bezit, wenst de hofstede met ongeveer 35 are grond te verkopen. Langs een notaris worden kopers gevonden. Deze kopers, verkeerd ingelicht door de notaris, denken echter dat het gaat om het huis en het ganse stuk grond. Daar partijen het ogenschijnlijk eens zijn, ondertekenen zij de door de notaris opgestelde authentieke verkoopakte. De akte vermeldt dat het verkochte stuk grond een oppervlakte heeft van 71 are. Wanneer de verkopers enige tijd later hun vergissing achterhalen, stellen zij vorderingen in tegen de notaris, de landmeter en de kopers. De eisen tegen de notaris en de landmeter worden hier verder terzijde gelaten. Tegen de kopers vorderen zij de vernietiging van het contract wegens dwaling. De Rechtbank van eerste aanleg te Dendermonde, alhoewel het bestaan erkennend van een verhinderende dwaling, wijst hun eis als ongegrond af, daar hun vergissing onverschoonbaar was. Inderdaad, de verkopers hadden tot driemaal toe een stuk ondertekend (m.n. het verkoopscompromis, de authentieke verkoopakte en het proces-verbaal van de opmeting) waarin duidelijk vermeld stond dat het verkochte stuk grond een oppervlakte van 71 are had.

Dit vonnis is om twee redenen interessant. In de eerste plaats, omdat de rechtbank de klassieke nietigheidsleer, en meer in het bijzonder het onderscheid tussen de van rechtswege nietige of onbestaande rechtshandelingen en de vernietigbare rechtshandelingen, duidelijk verwerpt. In de tweede plaats, omdat het rechtscollège de leer van de onverschoonbare dwaling ook toepasselijk acht wanneer het gaat om een verhinderende dwaling, *in casu* een *error in corpore*.

Wat het eerste probleem betreft, dient vooreerst te worden opgemerkt dat de klassieke nietigheidsleer een onderscheid maakt tussen twee categorieën van nietigheid al naargelang de intensiteit van het gebrek waardoor de rechtshandeling is aangetast. Ofwel bestaat het gebrek uit de afwezigheid van een *bestaansvoorwaarde* van de rechtshandeling (toestemming, voorwerp, oorzaak, niet-naleving van plechtige vormvereisten), ofwel bestaat het gebrek uit de afwezigheid van een *geldigheidsvoorwaarde*, d.w.z. uit de onvolmaaktheid van een *bestaansvoorwaarde* (onbekwaamheid, wilsgebrek). In het eerste geval is de rechtshandeling van rechtswege nietig of onbestaand, in het tweede vernietigbaar. Dit onderscheid is van het grootste belang, daar het medebrengt dat de onbestaande rechtshandelingen onderworpen zijn aan de regels van de absolute nietigheid. De absolute nietigheid kan door ledere belanghebbende worden ingeroepen en dit in elke stand van het geding; zij kan in de loop van het geding ambtshalve door de rechter en het openbaar ministerie worden geopend; een absoluut nietige rechtshandeling is niet vatbaar voor bevestiging; en, ten slotte, absolute nietigheid verjaart pas na 30 jaar. Deze laatste regel zou zelfs niet toepasselijk zijn op de onbestaande rechtshandelingen: hetgeen niet bestaat kan ook door verjaring niet in het leven worden geroepen. De klassieke nietigheidsleer is in België o.m. door Laurent (*Principes de droit civil*, dl. I, nrs 36-72, dl. II, nrs 269-270 en 432 en dl. XV, nrs 450-465) en Kluyskens (*De verbintenissen*, nrs 22-23 en 234) verdedigd geworden. Een enkele maal heeft ook het Hof van Cassatie deze theorie toegepast (Cass., 9 januari 1936, *Pas.*, 1936, I, 110).

De theorie van de onbestaande rechtshandelingen is door de rechtspraak echter nooit geheel aanvaard geworden en wordt thans ook in de rechtsleer meer en meer bekritiseerd. Terecht heeft men opgemerkt, dat er in werkelijkheid geen onbestaande rechtshandelingen zijn: er is steeds een schijn van realiteit en geldigheid die door de

rechter moet worden uitgewist (De Page, *Traité élémentaire de droit civil belge*, dl. I, nr. 96, 3° ; W. Van Gerven, *Beginselen van Belgisch Privaatrecht, Algemeen Deel*, blz. 405 en 443). Meer zelfs, de rechter kan — en het betrokken vonnis is daarvan een voorbeeld — de schijn omzetten in werkelijkheid. Voorts heeft men er op gewezen dat de klassieke nietigheidsleer onvoldoende gedifferentieerd is en tot ongewenste resultaten leidt. Gezien de ernstige storing die de nietigheidsactie voor het rechtsverkeer betekent, dient zij niet alleen met grote voorzichtigheid te worden gehanteerd, maar moet zij ook, zo goed als mogelijk is, worden aangepast aan de overtreding die zij beoogt te beteugelen (Renard en Vieujean, « Nullité, inexistance et annulabilité en droit civil belge », *Ann. Fac. Dr. Liège*, 1962, blz. 260 e.v. ; *Travaux de l'Association Henri Capitant*, 1962, blz. 534 e.v. ; W. Van Gerven, *op. cit.*, blz. 404 e.v.).

Aldus rijst de vraag of het inderdaad noodzakelijk en wenselijk is het ontbreken van één der bestaansvoorwaarden van een rechtshandeling steeds met de absolute nietigheidssanctie te beteugelen. Het antwoord is ontkennend, daar de betrokken rechtsregels veelal slechts de bescherming van private belangen beogen. Zo valt het niet te loochenen dat in het betrokken geval slechts de belangen van de verkopers en de kopers op het spel staan, en geenszins de essentiële belangen van de Staat of de gemeenschap, m.a.w. de openbare orde en de goede zeden. Terecht heeft de rechtbank dan ook beslist dat de verhinderende dwaling slechts de relatieve nietigheid van de rechtshandeling teweeg brengt (in dezelfde zin De Page, *op. cit.*, dl. I, nrs. 35, 96, 2° en dl. II, nr. 780 ; W. Van Gerven, *op. cit.*, blz. 438. Vergelijk echter Renard en Vieujean, *op. cit.*, blz. 273-276 ; Les Nouvelles, *Droit civil*, dl. IV, 1, nr. 994ter). Dit betekent dus dat de nietigheid van de rechtshandeling slechts kan worden ingeroepen door de partij die het slachtoffer is geworden van de verhinderende dwaling, dat de nietige overeenkomst voor bevestiging vatbaar is en dat de vordering tot nietigverklaring na 10 jaar verjaart.

Sinds het arrest van het Hof van Cassatie van 6 januari 1944 (*Pas.*, 1944, I, 133) wordt door niemand meer betwist dat de door een essentiële dwaling aangetaste rechtshandeling slechts vernietigbaar is, indien de vergissing in hoofde van de partij die de relatieve nietigheid inroept, verschoonbaar is. De vraag rijst of deze regel ook geldt wanneer het om een verhinderende dwaling gaat. De rechtbank geeft in dit vonnis hierop een bevestigend antwoord, zich steunend op het argument dat de theorie van de onbestaande rechtshandelingen onaanvaardbaar is en dat de sanctie derhalve zowel in geval van een essentiële als van een verhinderende dwaling dezelfde moet zijn. Het rechtscollege voegt hier aan toe dat men ook tot deze slotsom kan komen, indien men de theorie van de onbestaande rechtshandelingen aanvaardt. Is de verhinderende dwaling onverschoonbaar in hoofde van één der partijen, dan heeft deze inderdaad een fout begaan die gesanctioneerd kan worden met het behoud van het contract.

M.i. dient de leer van de onverschoonbare dwaling steeds te worden gekoppeld aan de artikelen 1382 en 1383 B.W. Inderdaad, wanneer de verhinderende of de essentiële dwaling onverschoonbaar is, dan heeft de dwalende partij zich schuldig gemaakt aan een door hogergenoemde wetsartikelen gesanctioneerde culpa in contrahendo. Zij moet derhalve de door haar fout ontstane schade vergoeden. Welnu, de meest aangepaste vorm van schadeloosstelling is het herstel *in natura*, d.i. *in casu* het behoud van het contract. Opgemerkt dient evenwel dat het Hof van Cassatie de leer van de onverschoonbare essentiële dwaling in het aangehaalde arrest van 6 januari 1944 niet koppelt aan artikel 1382 B.W., maar aan het Oud-Franse recht. De leer van de precontractuele aansprakelijkheid heeft echter het voordeel dat zij niet alleen een algemene en juridisch beter te verantwoorden grondslag biedt voor de leer van de

onverschoonbare dwaling, maar ook dat zij een eenvoudige oplossing biedt voor alle gevallen waarin door één der partijen tijdens de precontractuele fase een fout is begaan waarvoor het Burgerlijk Wetboek geen expliciete regeling bevat (zie G. Schrans, « Precontractuele verhoudingen naar Belgisch recht », *Jaarboek van de Vereniging voor de vergelijkende studie van het recht van België en Nederland*, 1967-1968, blz. 226 e.v. ; A. De Bersaques, « La culpa in contrahendo », *Rev. crit. jur. b.*, 1964, blz. 277 e.v. ; A. De Bersaques, « L'abus de droit en matière contractuelle », *Rev. crit. jur. b.*, 1969, blz. 502 e.v. ; J. Limpens en R. Kruithof, « Examen de jurisprudence. Les obligations », *Rev. crit. jur. b.*, 1969, blz. 200 e.v.).

R. Kruithof.

EUROPEES RECHT

Weekoverzicht van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen.

(Week van 25-29 oktober 1971)
Nr. 23/71

18/71 — Italiaanse kunstschaten - Uitspraak van het Hof.

Het Hof van Justitie heeft arrest gewezen in een zaak betreffende Italiaanse kunstschaten, waarin de president van de rechtbank te Turijn om een prejudiciële beslissing had verzocht.

Bij een vooroorlogse Italiaanse wet was een progressieve belasting ingesteld op de uitvoer van voorwerpen van artistiek, historisch, archeologisch of ethnografisch belang.

In december 1968 had het Hof van Justitie naar aanleiding van een door de Commissie ingesteld beroep reeds te kennen gegeven dat de Italiaanse Republiek de krachtens het E.E.G.-Verdrag op haar rustende verplichtingen niet was nagekomen door na het einde van de eerste etappe van de gemeenschappelijke markt (31 december 1961) deze belasting te blijven heffen.

In maart 1970 werd een Italiaanse firma die een schilderij naar de Bondsrepubliek Duitsland had uitgevoerd, in deze belasting aangeslagen — 20% van de waarde van het schilderij —. Zij wendde zich daarop tot de rechtbank te Turijn met verzoek de Italiaanse Staat tot terugbetaling te veroordelen.

De president van deze rechtbank legde aan het Hof van Justitie de vraag voor of de bepaling van het Verdrag van Rome, waarbij de Lid-Staten worden verplicht aan het einde van de eerste etappe de uitvoerrechten en heffingen van gelijke werking op te heffen, voor particulieren rechten doet ontstaan die de Italiaanse rechter dient te waarborgen. Is het betrokken voorschrift rechtstreeks toepasselijk? Het Hof van Justitie heeft deze vraag bevestigd beantwoord.

15/71 — Het Hof van Justitie deed eveneens uitspraak in de zaak *Macprang tegen Commissie (invoer van granen uit Algerije)*

6/71 *Rheinmühlen Düsseldorf tegen Einfuhr- und Vorratsstelle für Getreide und Futtermittel (restitutie bij uitvoer naar derde landen voor op basis van granen of rijst verwerkte produkten)*.

23/71 — *Sociale zekerheid van landbouwhelpers*.

Het Hof van Justitie deed in een zaak, waarin de Arbeidsrechtbank in het arrondissement Tongeren (België) om een

prejudiciële beslissing had verzocht, uitspraak omtrent een rechtsvraag betreffende de migrerende werknemers in de Gemeenschap :

Een als zelfstandig « landbouwhelper » in het bedrijf van zijn vader werkzame jonge Belg sloot zich aan bij een Belgisch ziekenfonds. Nog dezelfde maand werd zijn vrouw in een kliniek opgenomen voor een bevalling ; het fonds weigerde echter de ziekenhuiskosten te vergoeden, omdat de betrokkene de in de Belgische wet voorgeschreven wachttijd bij een ziekenfonds voor werknemers in loondienst niet had vervuld. De landbouwhelper, die gedurende twee jaar als landbouwarbeider in Frankrijk werkzaam was geweest, bleek deze wachttijd echter wel te hebben vervuld doch onder de Franse regeling.

De vraag was nu of deze wachttijd door het Belgisch ziekenfonds in aanmerking moest worden genomen. De Arbeidsrechtbank te Tongeren legde de vraag voor aan het Hof van Justitie dat een bevestigend antwoord gaf :

Wanneer de wettelijke regeling van een Lid-Staat inzake de aan zelfstandigen toe te kennen uitkeringen het mogelijk maakt verzekeringstijdvakken, door betrokkene vervuld onder de voor werknemers geldende regeling van sociale zekerheid, voor het ontstaan van het recht op uitkeringen in aanmerking te nemen, moeten verzekeringstijdvakken als werknemer vervuld onder de regeling van sociale zekerheid van een andere Lid-Staat, voor de toepassing van die wettelijke regeling in rekening worden gebracht.

7/71 — De eerste Euratom-zaak.

Het Hof van Justitie hoorde de pleidooien van partijen in een voor de Commissie tegen de Franse Republiek aanhangig gemaakte zaak.

Hiermede is bij het Hof van Justitie voor het eerst beroep ingesteld op grond van de bepalingen van het Verdrag tot oprichting van de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie (Euratom).

Krachtens dit Verdrag moeten de Lid-Staten aan het Voorzieningsagentschap van Euratom alle nodige inlichtingen verstrekken voor de uitoefening van zijn optierecht en zijn uitsluitend recht om leveringscontracten te sluiten. Voorts moeten de Lid-Staten de vrije uitoefening van de taken van het Agentschap op hun grondgebied waarborgen en moeten zij de Commissie jaarlijks een rapport toezenden over de ontwikkeling van de opsporing en winning van delfstoffen, over de vermoedelijke reserves en over de op hun grondgebied verrichte of voorgenomen investeringen in de mijnbouw.

Deze regeling kon na verloop van 7 jaar op initiatief van een Lid-Staat of van de Commissie worden gewijzigd. Dit tijdvak van 7 jaar eindigde op 31 december 1964. Met het oog hierop diende de Commissie op 28 november 1964 een voorstel tot wijziging in bij de Raad. Bij dezelfde gelegenheid verzocht de vertegenwoordiger van Frankrijk de Raad vóór eind 1965 een besluit te nemen, aangezien er anders een toestand van grote rechtsonzekerheid zou ontstaan. Op bedoeld tijdstip was echter generlei wijziging tot stand gekomen.

In 1969 stelde de Commissie vast dat het Franse commissariaat voor atoomenergie rechtstreeks en zonder tussenkomst van het communautaire Voorzieningsagentschap een aantal contracten had gesloten voor de invoer van verrijkt uranium en plutonium, onderscheidelijk uit Canada en Italië, en voor de levering van verrijkt uranium aan het Italiaans nationaal comité voor kernenergie.

De Commissie wees de Franse autoriteiten nogmaals op haar standpunt dat de bepalingen van het Euratom-Verdrag inzake de voorziening nog steeds van kracht waren.

Naar aanleiding van een nieuwe rechtstreekse invoer van splijtstoffen uit Groot-Brittannië vroeg het Voorzieningsagentschap de Franse regering om opheldering ; de Franse regering deelde de Commissie daarop mede dat naar haar

oordeel de communautaire voorzieningsbepalingen waren vervallen, aangezien de Raad deze bepalingen niet had bevestigd noch gewijzigd. Op grond daarvan achtte de Franse regering zich gerechtigd rechtstreeks voorzieningstransacties aan te gaan. De Commissie wendde zich tot het Hof van Justitie met het verzoek vast te stellen dat de Franse Republiek de krachtens het Euratom-Verdrag op haar rustende verplichtingen niet was nagekomen. Volgens de Franse regering was hier sprake van een nalaten van de Raad, waardoor de voorzieningsbepalingen waren vervallen, zodat Frankrijk deze ook niet kon schenden.

* * *

Studiedagen gemeenschapsrecht.

Op 25 en 26 oktober heeft het Hof van Justitie de eerste voorlichtingsbijeenkomst over het gemeenschapsrecht voor advocaten uit de Lid-Staten georganiseerd. Sedert vijf jaar worden regelmatig voorlichtings- en studiebijeenkomsten voor magistraten van de Lid-Staten gehouden.

BALIELEVEN

Conferentie van de Jonge Balie te Hasselt

Plechtige openingszitting van 5 november 1971

De openingsconferentie van de Jonge Balie is een traditionele plechtigheid, waarbij heel wat nieuwe gezichten en oude gezichten in een nieuwe functie hun intrede doen.

Mr. Raf Nouwkens, Voorzitter van de Conferentie, verwelkomde op deze vooravond van de parlementsverkiezingen de aanwezigen en verontschuldigde voornamelijk onze « verkiesbare » confraters. Hij schetste in zeer concrete bewoordingen het doel en de werking van de Conferentie.

De Jonge Balie te Hasselt mocht de laatste jaren de intrede begroeten van een aantal zeer charmante vrouwelijke confraters, zodat we stilaan gegroeid zijn naar een juridische commune, waarin confraterniteit leefregel moet zijn, en ook is !

Vervolgens bracht de Voorzitter ons Ten Huize van... Professor Joos Florquin, die onder de titel « Het Nederlands van nu » de openingsrede zou houden.

Zonder Monica — spijtig — en zonder hond, doch met een enorme bagage taalvirtuositeit heeft Professor Florquin gedurende anderhalf uur de aanwezigen geboeid. Zijn uiteenzetting haalde het ritme van het franse boulevard-blijspel, met een timing, scenario en zeggingskracht eigen aan Florquin als acteur-regisseur van zovele toneelwerken.

Zijn binding met de aanwezigen deed ons terugdenken op zekere ogenblikken aan een show van Toon Hermans, even spiritueel in het hanteren van onze taal.

Om het plastische in onze taal te illustreren verwees de Professor naar « Ik, Jan Cremer » terwijl hij aantoonde hoe dezelfde uitdrukkingen dan onder suggestieve vorm in « Beatrijs » vervat zijn.

De toneelwaarde van onze taal vervat in « Karel ende Elegast » vergeleek hij met « Mannix » het actuele televisiefeuilleton. Prof. Florquin trachtte aan de hand van een gedetailleerde ontleding aan te tonen dat heel de dramatische kracht der acties in het huidige TV-feuilleton reeds lang voorbijgestreefd zijn, eenmaal wanneer men Karel ende Elegast leest. Geef mij toch maar Mannix !

Vervolgens leerden we de Professor kennen als uitmuntend filoloog, in zijn omschrijving der Nederlandse taal, de rol van de geschiedenis in de totstandkoming

der taal en de merkwaardige rol van onze Noorderburen in dit alles.

Ook de vakterminologie van de jurist werd even onderzocht, en al heel gauw kwamen we tot de bevinding hoe weinig beschaafd de ons opgedragen formules zijn.

Tot slot hield Prof. Florquin een uitstekend pleidooi voor de rol van het dialect en voor het algemeen Nederlands ten dienste van de Vlamingen in hun strijd voor ontvoogding.

Stafhouder Mr. Derks had het niet moeilijk in zijn dankwoord om de rijke persoonlijkheid van Prof. Florquin te schetsen, en dit aan de hand van typerende citaten. Uiteindelijk begon ook de Stafhouder aan de door hem gebruikte taal te twijfelen, toen ook nog kwam vast te staan dat het woord «stafhouder» geen correct Nederlands was.

Tijdens de receptie die op deze voordracht volgde werden alle twijfels weggenomen, hebben we genoten van de aanwezige moordgrieten (mooie meisjes) aten we hapjes (toastjes) en dronken we witte (jenever) om het eens te zeggen in «Nederlands van Nu»...

Renaat Broekmans

TIJDSCHRIFTEN

De Gemeente, jaargang 1971 - nr. 10.

Van de redactie. — In en rond de Vereniging. — J.M. Berger, De diensten voor gezins- en bejaardenhulp. — Het opstellen van aantekeningen op de kant van akten van de burgerlijke stand. — J.M. Leboutte, De wet van 20 juli 1971 op de begraafplaatsen en de lijkbezorging. — Actualiteit. — Wetgeving. — Rechtspraak (met commentaar). — J. Verhasselt, Verzorg uw taal!

Belgische Rechtspraak in Handelszaken, jaargang 1971 - nr. 1-2.

Rechtspraak.

Nederlands Juristenblad, jaargang 1971 - nr. 40.

Mr. M.V. van der Woude, De wet en het ter beschikking stellen van arbeidskrachten. — Prof. mr. J. Valkhoff, Huurwet (art. 18, tweede zin, en art. 28d) en Faillissementswet (art. 39). — Dr. mr. dr. W. Schuurmans Stekhoven, Hot news van de medische pro- en contra-aborteerfronten. — Prof. mr. I. Kisch, De rechtswetenschap en Humpty Dumpty. — Mr. H. Singer-Dekker, Voorlopige hechtenis uitgezeten op het politiebureau. — Mr. dr. L.G. van den Berge, De fraudeur in het moderne betalingsverkeer. — Mr. G.E. Langemeijer, Nederlands-Duitse juristenbijeenkomst.

Weekblad voor Privaatrecht, Notaris-ambt en Registratie, jaargang 1971 - nr. 5149.

Prof. mr. H.C.F. Schoordijk, De eigendomsvoorbehoudsclausule en het gewijzigd Ontwerp van Wet (Boek 3 nieuw B.W.) (II, slot). — Prof. mr. A. Pitlo, Prof. mr. th. A. Versteeg neemt afscheid van het universitaire leven. — Tijdschriften. — Rechtsvragenrubriek. — Berichten en mededelingen.

Ars Aequi, jaargang 1971 - nr. 9.

G.A.M. Bovens, F.A.J. Koopmans, Amfetaminenwetgeving: een weinig opwekkende gang van zaken. — Waarom vindt de Tilburgse Juridische EHBO geen navolging? — Is een betere bescherming van de onderhuurder mogelijk en gewenst? — Rechtsbijstand 1980. — Mr. M. Schelsema, Nieuw vennootschap en ondernemingsrecht. — Jurisprudentie.

Journal des Tribunaux, jaargang 1971 - nr. 4760.

Louis Van Bunnan, La vente avec primes dans la nouvelle loi sur les pratiques du commerce. — Jurisprudence. — Chronique judiciaire.

nr. 4761.

Jean Constant, procureur général, Dominique-François de Sohet. — Jurisprudence. — Chronique judiciaire.

Mouvement Communal, jaargang 1971 - nr. 10.

Editorial. — La vie de l'Union. — J.M. Leboutte, La Loi du 20 juillet 1971 sur les funérailles et sépultures. — J.M. Berger, Les services d'aide aux familles et aux personnes âgées. — La rédaction des mentions en marge des actes de l'état civil. — Actualités. — Législation jurisprudence (annotées). — Bibliographie.

Recueil général de l'Enregistrement et du Notariat. - jaargang 1971 - nrs. 21521 à 21524.

Loi du 9 juillet 1971 réglementant la construction d'habitations et le vente d'habitations à construire ou en voie de construction. — Enregistrement. — Code du logement. — Enregistrement. — Timbre.

Revue de Droit intellectuel. — l'Ingénieur-conseil- jaargang 1971 - nr. 1-3.

E. Somfai, Influences opposées et cumulées du droit des brevets et de divers intérêts. — Conventions internationales. — Jurisprudence belge: Marques, Marques-Concurrence illicite. — Divers. — A travers les revues. — Bibliographie.

Nr. 4-6.

Soixante ans, déjà. — E. Demousseaux et L.A. De Boisse, La notion d'activité inventive en matière de brevets d'invention. — A. Vida, Les opérations de licence et les contrats dans les pays socialistes. — Législation belge. — Divers. — A travers les revues. — Bibliographie.

Recueil Dalloz Sirey, jaargang 1971 - nr. 36.

René Savatier, La vente de services (suite et fin). — Jurisprudence. — Législation.

Nr. 37.

Elisabeth Michelet, L'intervention du juge dans les conflits familiaux en matière de vocation religieuse. — Jurisprudence. — Sommaires de jurisprudence. — Législation.

nr. 38.

G. H. Camerlynck, La prescription de la créance de salaires. — Jurisprudence. — Législation.